

Міністерство освіти і науки України
Український католицький університет
Факультет суспільних наук

Кафедра соціології

Дипломна робота на тему:
«Міграційні настрої студентської молоді в сучасній Україні»

Виконала студентка 4 курсу
бакалаврату за спеціальністю
“Соціологія”, групи – ССО-17Б
Джусь Мар'яна Володимирівна

Науковий керівник:
Доцент кафедри соціології,
Керівник соціологічної лабораторії
Козлова І. В

Львів 2021

Зміст

Вступ	4
Розділ I. Теоретичні основи міграційних процесів	8
1.1. Концептуалізація поняття міграції.....	8
1.2. Огляд емпіричних досліджень міграції в Україні.....	23
Висновки з Розділу I.....	27
Розділ II Методологічна частина.....	29
Розділ III. Міграційні настрої студентської молоді України (на прикладі НУЛП та УКУ): результати емпіричного дослідження	32
2.1. Причини виїзду студентів програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету за кордон.....	32
2.2. Причини, що сприяють тому, що студенти програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету залишатися в Україні.....	34
2.3. Мета виїзду студентів програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету за кордон.....	38
2.4. Моделі бачення студентами програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету свого майбутнього.....	40

2.5. Моделі бачення студентами програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету свого майбутнього за умов залишитися в Україні.....41

2.6. Країни, які приваблюють студентів на міжнародній арені для міграції (на прикладі програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету).....42

Висновки з Розділу I II.....44

Висновки.....45

Список джерел і наукової літератури

Додатки

Вступ

Питання міграції є доволі широким об'єктом дослідження як і для українських (Дмитро Акімов, Ірина Майданік, Оксана Іванкова-Стецюк, Ірини Прибиткової), так і для закордонних (Дуглас Массей, Пол Колліер) дослідників. Винесення проблематизації міграційних потоків на глобальний рівень розпочалося 20 – поч. 21 ст., проте питання залишається актуальним й до сьогодення. Україна входить до десятки країн з найвищим рівнем еміграції, і за останні роки кількість виїздів зростає [4]. Скорочення населення може бути спричинено низкою причин: різке зниження доходів населення, висока смертність, епідемії, низька народжуваність та міграція. Для нас, як дослідників, цікаво розкрити цю проблему зі сторони міграції.

Міграція є глобальним процесом, тому її можна простежувати в будь-якій країні та серед в будь-якої вікової категорії населення. Згідно з Центром економічної стратегії України, щоб зуміти контролювати наслідки міграційних потоків, потрібно розробити ефективну політику у сфері міграції. Ця розробка повинна базуватися на достовірних статистичних даних. Отже, першочерговим завданням держави має бути удосконалення бази знань про міграційні потоки [3]. Тому з дослідницької сторони важливо дослідити процес студентської міграції Львівських вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ), базуючись на пілотному дослідженні міграційних настроїв студентів факультету Прикладних наук, та факультету Гуманітарних наук 2020 року. Респондентами нашого щогорічного дослідження є студенти 1-4 курсів програми “Соціологія” Національного університету «Львівська Політехніка» (далі – НУЛП або ЛП) та Українського Католицького Університету (далі - УКУ).

Серед всього населення України ми обрали категорію студентів, адже згідно з Міжнародною організацією з міграції кожен другий молодий українець

віком від 20 до 35 років виявляє бажання емігрувати з України [26, с. 315]. Вибір спеціальності “Соціологія” в УКУ та НУЛП базується на здійсненні порівняльної характеристики приватного університету - УКУ та державного - НУЛП. Також це порівняння університетської спеціалізації, адже Львівська Політехніка дає більший акцент на технічну освіту. Тому також важливим елементом роботи є дослідити міграційні настрої студентів однієї спеціальності при різній спеціалізації університетів.

У нашому дослідженні ми намагатимемося верифікувати всі дослідницькі гіпотези, підтвердження чи спростування яких допоможе нам визначити, які причини сприяють тому, що студенти виїжджають за кордон, чому вони туди їдуть та куди саме вони планують емігрувати або ж які причини того, що вони обирають залишатися в Україні. Всі ці аспекти ми намагалися розкрити у нашій науковій роботі, підтверджуючи результатами власного дослідження. Тому одним із основних завдань роботи є з’ясувати, які причини виїзду студентів за кордон, щоб окреслити превентивні заходи для зменшення або ж запобігання їх міграційних потоків в подальших наукових роботах.

Мета: визначити специфіку міграційних настроїв української студентської молоді (на прикладі програми “Соціологія” Українського Католицького Університету та Львівського Національного університету “Львівська політехніка”)

Завдання:

1. Визначити, які причини лежать в основі міграційних настроїв студентської молоді (на прикладі УКУ та НУЛП);
2. Визначити, якою є мета виїзду студентів за кордон (на прикладі УКУ та НУЛП);
3. З'ясувати, з яких джерел чи каналів інформації про виїзд студенти УКУ та НУЛП дізнаються про можливості потрапити за кордон;
4. Визначити моделі бачення студентами УКУ та НУЛП свого майбутнього за умов виїзду за кордон;
5. Визначити моделі бачення студентами УКУ та НУЛП свого майбутнього за умов, якщо вони лишаться працювати і жити в Україні;
6. З'ясувати, які саме країни приваблюють студентів на міжнародній арені для міграції (на прикладі УКУ та НУЛП).

Об'єкт дослідження:

За критерієм загальної проблеми: міграційні настрої української студентської молоді (на прикладі студентів НУЛП та УКУ);

За критерієм носія проблеми: студенти НУЛП та УКУ.

Предмет дослідження: особливості формування та функціонування міграційних настроїв студентів НУЛП та УКУ.

Гіпотези:

1. Припускаємо, що найбільш пріоритетними причинами виїзду студентської молоді за кордон (на прикладі спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП) є економічні причини (можливість покращення матеріального добробуту, пропозиція прибуткової роботи, високий рівень корупції в Україні).
2. Припускаємо, що сімейні причини (сім’я та друзі, родичі, які потребують догляду) найбільше впливають на міграційні настрої студентської молоді програми “Соціологія” УКУ та НУЛП залишитися в Україні.
3. Припускаємо, що навчання є першочерговою ціллю для студентів спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП, досягнути якої вони виїжджають за кордон.
4. Припускаємо, що студенти програми “Соціологія” УКУ та НУЛП, бачать своє майбутнє за кордоном з періодичним приїздом в Україну;
5. Припускаємо, що студенти програми “Соціологія” УКУ та НУЛП, які бачать своє майбутнє в Україні, планують після закінчення університету продовжувати навчання на магістратурі.
6. Припускаємо, що студентам спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП більш властиво виїжджати в країни Європи через близькість до українського кордону (а саме Польщу, Німеччину, Чехію).

Структура роботи

Дипломна робота складається з: вступу, 3 розділів, висновків, списку джерел та наукової літератури, який налічує 29 позицій, та 3 додатки (12 таблиць, запитальник та програма дослідження). 44 сторінок основного тексту, які складається лише з пронумерованих сторінок зі вступом, розділами, висновками.

Розділ I. Теоретичні основи міграційних процесів

1.1. Концептуалізація поняття міграції

Аналізуючи публікації за темою дослідження, зокрема монографію українських дослідниць у галузі соціології, О. Ровенчак та В. Володько, можна дійти висновку, що єдиного визначення міграції в соціогуманітарних науках не існує. Тому для полегшення вивчення досліджуваної теми важливо чітко класифікувати її за певними категоріями. Нижче наведемо низку можливих класифікацій міграції та міграційних процесів, які дослідниці зібрали в одному підручнику [19]. Класифікація причин-цілей є найбільш обширною складовою класифікації міграції. Тут ми можемо виділити 9 видів міграції:

- **міграція членів сімей** - це міграція, яка має на меті реалізацію права на возз'єднання сім'ї, тобто возз'єднання з особами, які вже мігрували раніше або для створення нової сім'ї;
- **репатріація (або рееміграція)** - добровільне повернення на постійне проживання на батьківщину з етнічних, економічних, соціальних причин, причин особистого характеру чи інших причин після тривалого проживання в іншій країні (або адміністративно-територіальній одиниці цієї ж країни);
- **релігійною** міграцією називаємо міграцію, що не має постійного характеру і пов'язана з релігійним культом (наприклад, проща та паломництво мусульманського населення в Мекку);
- до **етнічних** міграцій належать переселення з етнічних мотивів заради покращення умов проживання чи збереження життя за умов існування фізичної («етнічні чистки») або етнокультурної загрози;
- **екологічною** міграцією називають переселення з районів екологічних катастроф та стихійних лих внаслідок суттєвого погіршення умов

проживання в наявному навколишньому середовищі. Осіб, які здійснюють екологічну міграцію, ще часто називають «екологічними біженцями»;

- **туристична** міграція - це туристичні поїздки, які, зазвичай, не мають постійного характеру та відбуваються у різних напрямках;
- **освітньою** міграцією називають переважно тимчасове переселення, що триває від кількох місяців до кількох років та має на меті навчання у навчальних закладах за межами адміністративно-територіальної одиниці постійного місця проживання;
- **політичну** міграцію можна поділити на два види:
 - міграція, що настає внаслідок змін політичних режимів (це одиничні або масові переміщення населення, яке підтримує політичну опозицію та, відчуваючи загрозу своєму існуванню, змінює місце/країну постійного проживання). Таких людей ще називають «**політичними біженцями**». До цього виду міграцій варто зачислити переселення внаслідок змін державних кордонів;
 - міграція **дипломатичного корпусу та військових**, або тривалі відрядження (приблизно 3-4 роки, залежно від місця призначення) військовослужбовців, дипломатів, адміністративно-обслуговуючого персоналу дипломатичних установ та їхніх сімей.
- **економічною** міграцією є перетин внутрішньодержавних та міжнародних кордонів у пошуках роботи, з метою придбання чи продажу товарів, інвестування та інших видів діяльності, що мають економічні цілі чи мотиви. (масове безробіття, непомірне високий рівень цін, невиплата зарплатні);
- **трудова міграція** це міграція осіб, що внаслідок погіршення економічної ситуації переїжджають на певний період часу, виключно для того, щоб найнятись на роботу та висилати гроші додому або

робити заощадження для матеріального забезпечення свого існування після повернення додому [10, с. 27-42].

Класифікація міжнародної міграції за А. Ічдуйгу:

- постійні переселенці;
- тимчасові робітники-контрактники;
- тимчасові працівники – професіонали;
- нелегальні працівники;
- особи, що шукають притулку;
- біженці;
- транзитні мігранти [19, ст. 43].

С. Колінсон виділяє чотири види міжнародної міграції:

- міграції економічні добровільні (трудова мігранти);
- міграції політичні добровільні (наприклад, міграція євреїв до Ізраїлю);
- міграції політичні вимушені (потоки біженців);
- міграції економічні вимушені (біженці з місць екологічних та інших видів катастроф) [2, с. 210].

Іншим критерієм класифікації трудової міграції можна виділити професійно-кваліфікаційний рівень мігрантів, розглядаючи лише її третій вид - інтелектуальну міграцію. Це: міграція вчених, викладачів університетів, працівників науково-дослідних інститутів, що працюють переважно за спеціальністю на основі короткотермінових чи довготермінових контрактів у країнах імміграції, де отримують кращі умови праці та вищу зарплату, ніж у рідній країні. [19].

У класифікації міжнародної організації ООН можна виділити п'ять її основних різновидів:

- Іноземці, які приїжджають у країну для навчання;
- Мігранти, які приїжджають на роботу;
- Мігранти, які приїжджають для об'єднання або створення нових сімей;
- Мігранти, які приїжджають для постійного поселення;
- Іноземці, яких допускають у країну з гуманітарних міркувань (біженці, особи, що шукають притулку тощо) [19].

У більшості наведених класифікаціях автори відображають лише певний аспект міграції (мету, причини, правовий статус), однак ми у своїй роботі спиратимемось на терміни саме класифікацій міграції ООН та причин-цілей, оскільки вони найкраще описують причини виїзду та правовий статус мігрантів та включають в себе розгляд освітньої міграції. Відмінністю обраних класифікацій від інших (за А. Ічдуйга, С. Колінсона та класифікації трудової міграції) є те, що вони не розглядають освітню міграцію як таку та не виділяють осіб, які виїжджають на навчання без вказаних часових рамок, в межах яких мігрант перебуває за межами країни. Саме з розвитком міграційних процесів з'являються нові види класифікацій, тому вони можуть доповнюватися та вдосконалюватися.

Важливим ключем для розгляду феномену міграції є не лише розмежування його статусних та причинно-наслідкових аспектів, а й детальний розгляд напрацювань, висвітлених дослідниками на цю тему. Почнемо з огляду теоретичних підходів та напрацювань закордонних вчених в галузі соціології, економіки та політології, географії, картографії, демографії та статистики.

Ернст Георг Равенштайн - першопроходець в дослідженні міграції, британський географ, картограф і демограф, статистик німецького походження. Равенштайн, як і його послідовники, що до 1970-х років сформувавши низку економічних теорій міграції, схилився до розгляду міграції саме з економічної точки зору. Ним було сформульовано модель «подвійної» економіки, сенс якої полягав у тому, що сучасний сектор економіки розширюється і відтягує робочу силу з традиційного сектора. Для традиційного сектора еміграція є єдиною можливістю позбутися надлишку робочої сили і продовжувати виконувати свої функції у сфері виробництва. Відтак обидва сектори отримують вигоду [19]. Також Дж. Равенштайн сформулював сім основних і три додаткових закони про міграцію, а саме:

- Основна кількість мігрантів подорожує на короткі відстані.
- Здебільшого міграційні потоки спрямовані до великих торгових центрів.
- Кожен міграційний потік збалансовує такий же потік у протилежному напрямі.
- Обидва згадані потоки мають подібні характеристики.
- Міграційні потоки на довгі дистанції завжди спрямовані до великих торгових центрів.
- Мешканці міста менше схильні до міграції, ніж мешканці села.
- Чоловіки мігрують переважно на довгі відстані, а жінки - на короткі.
- Вік більшості мігрантів становить 20-35 років.
- Люди мігрують переважно з економічних мотивів.
- Розвиток житлових фондів великих міст не відповідає кількості іммігрантів, отож вони ними створюють так звані “гетто” [19].

Маючи доступ до сучасних статистичних даних, можемо спробувати верифікувати деякі з його гіпотез і поглянути, наскільки релевантними вони є саме для України. Беручи до уваги перший закон, який звучить наступним чином: основна кількість мігрантів подорожує на короткі відстані, то згідно з опитуванням КМІС¹ країна, до якої збирається найбільша частка серед охочих виїхати за кордон з метою тривалого перебування, — *Польща* [11]. Тому на цьому твердженні можна збудувати гіпотезу, що мігранти західної сторони України обирають країну, яка є географічно близькою до їх місцезнаходження - тобто Польщу. Чому? На заході країни більше людей збираються виїхати (11%) порівняно з іншими регіонами. В центральному, південному та східному регіонах цей показник становить 6%. Найменше тих, хто збирається виїхати, на Донбасі (2%) [11]. Відповідно, на питання “В яку країну збираєтеся виїхати?” в більшості відповідали респонденти в Західному регіоні країни, тому можна сказати, що більшість обрали Польщу, яка має близьке географічне положення до них, а також є близькою за соціально-культурними характеристиками. У шостому законі Равенштайн зазначав, що мешканці міста менше схильні до міграції, ніж мешканці села. Згідно з дослідженням МОМ-у “Міграція як чинник розвитку в Україні”² кількість українських громадян, які отримують освіту за кордоном, становить приблизно 25 400: переважна більшість з них походять з міських районів (69%), особливо з великих міст (а саме, з міст із населенням більше ніж 100 000 осіб). Але це особливість саме українського суспільства, а наприклад, у Молдові ситуація значно відрізняється, адже більшість студентів походять там з сільської місцевості [6]. Відповідно цього ми також припускаємо, що в закордонних університетах є більше українських

¹ З 3 по 20 квітня 2018 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Методом особистого інтерв'ю опитано 4005 респондентів, що мешкають у 110 населених пунктах усіх регіонів України (крім АР Крим) за 4-х ступеневою стохастичною вибіркою, що репрезентативна для населення України віком від 18 років [11].

² Опитування українських трудових мігрантів, які було проведено у 2014-2015 роках в Україні. Респонденти, які взяли участь в опитуванні, були у віці 18 років і старші [6].

студентів з міста, аніж з села. Так само як і трудові мігранти, короткострокові чи довгострокові, переважно походять з міських населених пунктів (53%), аніж із сільських районів, і в найближчому майбутньому ця тенденція буде зростати (до 69% трудових мігрантів, будуть походити з міських населених пунктів) [6]. У восьмому законі автор зазначає, що вік більшості мігрантів становить 20-35 років. На нашу думку, молоді люди частіше відповідають ствердно та мають більше бажання виїхати за кордон, аніж люди похилого віку. У дослідженні Київського міжнародного інституту соціології (КМІС)³ в 2018 році серед опитаних у віці 18-29 років виникає бажання виїхати за кордон у 15% респондентів, у віці 30-44 роки — 10%, у віці 45-59 років — 6% та 0% серед людей у віці 60 років і старше [11]. Тому можна не погодитися з твердженням Равенштайна, опираючись на емпіричні дані, і дійти до висновку, що вік більшості мігрантів, а саме студентів, сягає від 17 і більше років.

Дев'ятий закон зазначає, що люди мігрують переважно з економічних мотивів. “Основні чинники української масової трудової міграції, насамперед, мають економічний характер, що перетворює міграцію у механізм виживання у процесі боротьби з бідністю або уникнення безробіття. Результати опитування ДССУ 2012 року показують, що 79% українських трудових мігрантів отримували низьку заробітну платню в Україні, що стало головною причиною їхньої міграції”, - зазначено в звіті Міжнародної організації з Міграції “Дослідження фінансових надходжень, пов’язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні” у 2016 році [6]. Отож, однією із найосновніших причин, чому українці мігрують за кордон - економічний фактор.

³ З 3 по 20 квітня 2018 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Методом особистого інтерв'ю опитано 4005 респондентів, що мешкають у 110 населених пунктах усіх регіонів України (крім АР Крим) за 4-х ступеневою стохастичною вибіркою, що репрезентативна для населення України віком від 18 років [11].

При подальшому розгляді міграційних процесів можна виокремити різні теоретичні підходи.

Неокласична теорія міграції. В рамках цієї теорії міграцію розглядають як результат нерівномірного географічного розподілу праці та капіталу. Робітники в більшості випадків їдуть з країн чи регіонів, де є надлишок робочих рук та низький рівень заробітної плати, в країни, де малі трудові резерви і високі зарплати. Тобто походження міграції спричинене нерівністю показників зарплати у різних країнах. У цій теорії міграція - це індивідуальна, спонтанна та добровільна дія як результат порівняння між наявною ситуацією для діючого індивіда та вигодою від переміщення, яку очікує отримати цей індивід, а рішення приймають після підрахунку чинників вигоди. Відповідно до неокласичного підходу, міграція базується на індивідуальних розрахунках вигод та збитків. Під час таких розрахунків особа враховує можливість отримати нове робоче місце, а у випадку нелегальної еміграції - шанси уникнути депортації [1], [19]. Увага зосереджується на постійній індивідуальній міграції з економічних причин, а також таким факторам, як вартість проїзду, економія коштів під час пошуку нової роботи, стрес, пов'язаний із культурними змінами, втрата налагоджених соціальних контактів тощо [1], [19].

Під впливом марксистських тенденцій було висунуто теорію залежності. Її сенс полягає в тому, що еволюція капіталізму призвела до встановлення міжнародного порядку з двома групами держав. Перша група - це розвинуті промислові держави, які експлуатують держави другої групи, тобто аграрні країни, які в периферії. Нерозвиненість одних держав розглядають як побічний ефект від високого розвитку інших. Трудова міграція висококваліфікованих кадрів, які переміщуються з малорозвинутих до високорозвинутих країн, є механізмом посилення цієї нерівності [19].

Наприкінці 20 ст. на ґрунті неокласичної традиції сформувалася “нова економіка трудової міграції”. Найголовнішим для цієї теорії є роль сім’ї та домашнього господарства, важливість грошових переказів, інформації та складної залежності між мігрантами та контекстом, в якому вони існують. Саме сім’я є суб’єктом, який намагається збільшити вигоду. Ця теорія, на відміну від неокласичної, приділяє увагу розділенню доходів: чим більша різниця в доходах в певній общині, тим сильніший мотив для продовження міграції [19].

Зокрема було виокремлено теорію “двоєкості ринку праці”, в якій йдеться, що міжнародна міграція спричинена постійною потребою розвинених держав у дешевій іноземній робочій силі. Цей попит пояснюють тим, що власні працівники в передових економіках уникають виконання низькооплачуваної, некваліфікованої, небезпечної, непостійної і неprestижної роботи. Недолік цієї теорії полягає в тому, що вона не розглядає власної ініціативи мігранта, а пояснює всі міжнародні міграції лише попитом; не пояснює, чому різні передові промислові економіки, за аналогічних економічних структур, мають такі показники імміграції, які сильно різняться між собою [19].

Крім економічних теорій існують й інші, які зосереджують свою увагу на культурних, соціальних аспектах міграції. В основі теорії світової системи лежить ідея світ-системи І. Валлерстайна. Йдеться про розгляд соціальних та культурних аспектів міграції. Система складається з концентричних кіл: основні держави, напівпериферія, периферія. Основні держави приходять на територію інших держав у пошуку сировини та дешевої робочої сили. Це сприяє інтеграції держав до світової економіки, а міграція, що походить від нерівності та спричиняє її, є чинником інтеграції. Раніше інтеграція відбувалась через колоніальні режими, а зараз через багатонаціональні об’єднання, транснаціональні компанії, тощо [19].

Дуглас Массей, соціолог, разом з іншими вченими намагався створити таку теорію міжнародної міграції, яка б об'єднувала досвід попередників: теорія неокласичної економіки, нової економічної теорії міграції, теорії світових систем, теорії соціального капіталу. В результаті з'явилась "синтетична" теорія міжнародної міграції. Сутність синтетичної теорії Массей показав, як природний наслідок процесів економічної, політичної і соціальної інтеграції суспільства. Міжнародна міграція, згідно теорії, є наслідком економічного розвитку. Спочатку учасники міграції виїжджаючи у розвинену країну зазвичай не мають наміру залишатися там назавжди, і тільки під впливом певним обставин (наприклад, пропозиція прибуткової роботи) їх мотиви можуть змінитися [21]. За цією теорією соціальні зв'язки можуть бути наслідком будь-яких інституціональних заходів, які сприяють виникненню стійких, регулярних контактів між людьми, наприклад, взаємодія в військовій сфері, програми обміну студентами, дипломатичні місії, туризм, торгівля [19], [25].

Пол Колліер, дослідник у галузі економіки, зосереджує свою увагу на наслідки міграції з країн, що розвиваються, в багаті західні держави. Для досягнення поставленої мети П. Колліер намагається відповісти на три групи питань:

- чому мігранти приймають рішення про переїзд з однієї країни в іншу?
- приносять мігранти шкоду або користь своїм співвітчизникам?
- який вплив мігранти роблять на громадян приймаючих держав?

У пошуках відповідей автор спирається на узагальнення спеціалізованих досліджень в галузі суспільних наук і моральної філософії [7].

Колліер вважав, що при відсутності ефективних заходів контролю міграція дуже швидко прискориться до такої міри, що почне негативно

позначатися і на корінних жителів приймаючих країн, і на населенні найбільш бідніших країн світу. Науковець досліджує соціальні, економічні та політичні наслідки міграції, при тому ж робить прогнози щодо важливості міграції для державної політики [7]. Припускаємо, що дослідник працював в межах синтетичної теорії.

Також важливий внесок у досліджуваній темі про міграційні процеси зробили українські дослідники та дослідниці.

Соціолог та філософ, Дмитро Акімов працює у царині вивчення стратифікаційних особливостей міграційних процесів в Україні. Здебільшого йдеться про міграцію науковців. На його думку, вчені, розірвавши зі своїми професіями, втрачають науковий потенціал та в разі рееміграції (тобто повернення на Батьківщину), стають втраченими для науки – як вітчизняної, так і світової. Цей процес руйнує науковий потенціал українського суспільства, який буде надзвичайно важко відновити в майбутньому [9, с. 60-63].

Дмитро Акімов виділяє фактори, які вплинули на «переміщення» українських вчених на роботу за кордон:

- Бажання і можливість покращити своє економічне становище за рахунок підвищення рівня зарплатні та інших надходжень, грантів;
- Пошук кращих умов праці і життя за кордоном (більших можливостей в медичному обслуговуванні, соціальному страхуванні, пенсійному забезпеченні, у цілому – в соціальній сфері);
- Страх залишитися на Батьківщині без роботи з урахуванням тієї мінімальної уваги, яка приділяється зараз в Україні розвитку науки;
- Відсутність перспектив професійного розвитку;

- Проблеми з підвищенням кваліфікації, можливостями участі в зарубіжних наукових конференціях і т.п.;
- Відсутність можливості проводити серйозні наукові експерименти через те, що останнім часом фінансується в наукових організаціях лише зарплата, а от кошти на матеріали та обладнання не виділяються;
- Непотрібність результатів наукових досліджень суспільству, керівництву країни [9, с. 60-63].

Дмитро Акімов один із тих, хто серед низки наукових напрацювань про трудових мігрантів, займався і дослідженням інтелектуальної. Але лакуною його досліджень є те, що він описував тих мігрантів, які вже мають певний науковий ступінь, а не тих, хто виїхав за кордон для його здобуття - тобто студентів. Але на нашу думку, деякі з цих факторів мають місце в визначенні чинників, які спричинили виїзд української студентської молоді.

Дослідниця у галузі соціології, Ірина Майданік розкриває взаємозв'язки інтелектуальної міграції із загальними міграційними процесами. Приділяє увагу вивченню динаміки еміграції кандидатів та докторів наук за кордон протягом років незалежності та розглядає стан міжнародної наукової співпраці в регіональному та галузевому розрізах. Визначення чинників формування, канали та використання грошових переказів українських мігрантів у країнах ЄС. Вивчення трудових мігрантів у період трансформації соціально-економічних відносин в Україні, а саме досліджується особливості зовнішніх та внутрішніх трудових міграцій населення України. Вона також досліджує особливості міграційних процесів через теоретичні підходи (неокласична мікроекономічна теорія, теорія людського капіталу, міграційних мереж та трьох стадій міграційного процесу). [12, с. 77-86], [13, с. 34-38].

Роботи Ірини Майданік можна поділити на 2 частини: першу з яких вона приділяє розгляду трудової міграції, а другу - інтелектуальній міграції. Але неопізнаною ділянкою її праць, як і в Дмитра Акімова, є розгляд інтелектуальної міграції в рамках еміграції кандидатів та докторів наук. Припускаємо, що двоє дослідників працювали в межах однієї теорії - теорії залежності.

Микола Шульга, дослідник в галузі соціології, вивчає сучасну українську трудову міграцію у таких аспектах: види та форми трудової міграції. Розглядає проблеми міграції, одна з яких - міграційні загрози скорочення населення України, при тому ж вважає міграцію як форму розширення ареалу життя особистості [29, с. 302-313].

Оксана Іванкова-Стецюк, соціологиня, розглядає популярні соціально-економічні практики сучасних українських трудових мігрантів і цей аналіз практик здійснюється у вимірах соціокультурних орієнтацій мігрантів. Дослідниця у своїй роботі висвітлює особливості родинного порадиництва як активної форми соціальної роботи з мігрантами та їх родинами, яке розвивається в Україні [8]. Припускаємо, що дослідниця працювала в рамках нової економічної теорії трудової міграції.

Один із векторів досліджень Ірини Прибиткової, дослідниці у галузі економіки, соціологині, – зовнішня та внутрішня трудова міграція населення України. Сучасні міграційні процеси в міждисциплінарному вимірі, демографія, міжнаціональні відносини й потенційні конфлікти, соціологія міста й села [24]. Проаналізувавши дані дослідниці, можна припустити, що І. Прибуткова працювала у рамках теорії залежності та двоякості ринку праці.

Важливо зазначити, що дослідниці в галузі соціології (О. Іванкова-Стецюк та І. Прибиткова) розкривають питання міграції зі сторони трудових мігрантів.

Соціологині, Ольга Ровенчак та Вікторія Володько, займаються у сфері дослідження особливостей сучасної української еміграції жінок до Польщі та Греції, вплив міграційних процесів на ідентичності, сім'ї та сімейні ролі мігрантів. Також однією із сфер наукових зацікавлень у дослідниць є трудова міграція, в рамках якої вони зосереджені на дослідженні процесів адаптації, інтеграції, асиміляції мігрантів [19]. Проаналізувавши дані дослідниць, припускаємо, що вони працювали в межах нової економічної теорії трудової міграції.

Позняк Олексій, дослідник у галузі економіки, розглядає сучасні тенденції зовнішніх трудових міграцій населення України та їх вплив на довгостроковий соціально-економічний розвиток. Зовнішня трудова міграція розглянута як сукупність трьох типів (разовий виїзд з поверненням; циркулярна міграція; довгострокова міграція, що переходить у постійну), які є взаємозв'язаними і можуть трансформуватися один в інший. Науковець здійснив оцінювання кількісних параметрів довгострокового впливу сучасних тенденцій трудових міграцій на демографічну ситуацію та розвиток ринку праці та визначив основні наслідки зовнішніх трудових міграцій. На основі аналітичних розробок, створених у процесі дослідження, сформовані рекомендації щодо вдосконалення державної міграційної політики за сучасних умов [22, с. 72-84], [23 с. 169-182]. Разом із П. Шевчук, дослідником в галузі економіки, розробляв методичні підходи до прогнозування міграційних процесів та гіпотези їх майбутнього розвитку, зробивши обчислення основних параметрів майбутньої вікової структури населення України [22, с. 72-84], [23 с. 169-182].

Припускаємо, що О. Позняк працював в межах нової економічної теорії трудової міграції.

Значний внесок для кращого розуміння міграційних процесів та міграційної політики зробила Олена Малиновська, дослідниця в галузі історії. Вона досліджує причини, наслідки та стратегії зовнішньої міграції в Україні, дійшовши до висновку, що міграційна поведінка українців зазнала змін. Це спричинено сучасною економічною кризою та конфліктом, який розгорнувся на сході країни. Тому зросла трудова та освітня зовнішня міграція, а особливо потік біженців, які шукають притулок в інших країнах. Зроблено аналіз складу міжнародної трудової міграції українців, висвітливши вплив заробітчанства на демографічну ситуацію та ринок праці, розвиток економіки та соціальної сфери в Україні. Також соціологиня розглянула формування державної політики щодо трудової міграції та запропоновано напрями її вдосконалення [14, с. 58-69], [15]. Припускаємо, що дослідниця працювала в межах неокласичної теорії міграції.

Оксана Міхеєва та Вікторія Середа - дослідниці в галузі соціології та історії. Соціологинь об'єднує спільне соціологічне дослідження "Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації", в якому дослідниці визначили мотиви переселення українців з окупованих зон, труднощі, з якими зіштовхувалися переселенці у новому місці проживання [20, с. 9-49]. Проаналізувавши дані дослідниць, припускаємо, що соціологині працювали в межах теорії двоякості ринку праці.

1.2. Огляд емпіричних досліджень міграції в Україні

Звернувшись до огляду емпіричних досліджень, присвячених питанням міграції в Україні, можна розгледіти ширше явище міграційної ситуації в країні. За даними аналітичного центру CEDOS⁴ у 2016/2017 навчальному році було зафіксовано 77 424 особи з українським громадянством, які навчались у закордонних університетах. Якщо врахувати, що в українських ЗВО (університети, академії та інститути усіх форм власності) на денних програмах тоді навчалось приблизно 900 тис. українців, то за кордоном навчалось близько 8% від загальної кількості тих, хто вчиться на денних програмах вищої освіти. Найчастіше їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини. Загалом протягом останніх дев'яти років кількість студентів за кордоном зросла більш ніж утричі - з 24 104 до 77 424 осіб. Найбільший приріст забезпечили Польща, Росія, Чехія, Словаччина, Австрія, Італія, Іспанія, Канада та Болгарія [27], [28].

У зв'язку з тим, що статистичний збір даних у різних країнах триває різну кількість часу: центр може отримувати доступ до даних навіть через півтора-два роки. Маючи дані за 2017/2018 рік із 29 країн та закладаючи, що в інших країнах число не спаде, CEDOS прогнозував, що остаточна кількість українців та українців у закордонних університетах у 2017/2018 році виявиться щонайменше 83 тис. осіб. Якщо врахувати, що в українських ЗВО (університети, академії та інститути усіх форм власності) на денних програмах навчалось приблизно 890 тис. громадян та громадян України, то це близько 8,5% від сумарної кількості тих, хто навчається в Україні та за кордоном [27], [28].

⁴ База даних охоплює 38 країн світу, у першу чергу Європи та Північної Америки, у період з 2008/2009 до 2017/2018 навчальних років. У кожній з цих країн є контакт з державним органом, який відповідає за збір та обробку статистики щодо іноземного студентства в цій країні. Ці органи надавали офіційні відповіді з даними та метаданими, тобто дефініціями, які допомагають здійснити порівняння статистичної інформації з різних країн. Охоплює українських громадян та громадян, які навчаються у закладах вищої освіти, на програмах повного циклу, на денній формі, на бакалаврських та магістерських програмах. Вихідних даних про похибку не зазначено [27], [28].

Результати дослідження⁵, яке було проведено Київським Міжнародним Інститутом Соціології, були використані для верифікації законів Равенштайна. 86% опитаних не збираються виїжджати за кордон в найближчі 6 місяців з метою тривалого перебування. Тільки 7% респондентів відповіли, що збираються виїхати, а 6% вагаються із відповіддю. Втім, тільки 62% респондентів, що планують виїзд за кордон, робили конкретні кроки для цього [11].

Спостерігається деяка залежність між рівнем освіти і бажанням виїхати за кордон. Люди з вищою освітою більш охоче розглядають можливість виїзду за кордон з метою тривалого перебування — серед них 10% замислюються про це. Серед людей з повною середньою, середньою спеціальною освітою таких 7% і 6% відповідно. А серед людей з освітою не вище неповної середньої таких всього 2%. [11].

Найбільше охочих виїхати за кордон серед осіб, які шукають роботу (20%), студентів (15%) та самозайнятих (14%). Втім, і серед тих, хто перебуває на пенсії, 1% опитаних розглядають можливість переїзду в іншу країну [11].

Звертаючись до даних соціологічної групи «Рейтинг»⁶, зазначимо, що за останні роки зросла кількість міграційних потоків серед молодого населення України (18-35 років). І це зумовлено низкою причин, найважливішою з яких є надія на кращі умови життя та в тому числі забезпечення кращого майбутнього для своїх дітей, відсутність достойної роботи та бажання отримати кращу освіту. Найменш важливі причини для виїзду респонденти назвали відсутність

⁵ З 3 по 20 квітня 2018 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Методом особистого інтерв'ю опитано 4005 респондентів, що мешкають у 110 населених пунктах усіх регіонів України (крім АР Крим) за 4-х ступеневою стохастичною вибіркою, що репрезентативна для населення України віком від 18 років [11].

⁶ Опитування було проведено Соціологічною групою «Рейтинг». Аудиторія: населення України від 18 років і старші. Вибірка репрезентативна за віком, статтю, регіонами і типом поселення. Вибіркова сукупність: 1200 респондентів. Особисте формалізоване інтерв'ю (face-to-face). Помилка репрезентативності дослідження: не більше 2,8%. Терміни проведення: 8-18 вересня 2017 р. [5].

безпеки в Україні, кращі умови ведення бізнесу, бажання самореалізації, сімейні обставини [5].

Також помітна суттєва різниця у вікових категоріях: серед молоді бажаних отримати роботу за кордоном 68%, серед осіб середнього віку – таких 52%, а серед найстарших – лише 20%. Молодь більше за інших хоче отримати роботу через бажання реалізації як спеціаліста та отримання досвіду у міжнародних компаніях, найстарші – через кращий соціальний захист за кордоном. Цікавим є, що ті, хто лише бажає працювати за кордоном частіше за тих, хто вже там працював, причиною бажання отримати роботу в інших країнах називали рівень зарплати. Натомість ті, хто вже працював за кордоном, частіше вказували як причину кращі умови праці [5].

У дослідженні⁷ Міжнародного Інституту Освіти і Культури було з'ясовано, що студенти демонструють доволі високе бажання навчатись за кордоном [18]. Приблизно кожен четвертий студент Львівської політехніки (далі – НУЛП) (28,4%) та Київського політехнічного інституту (далі – КПІ) (28,1%) однозначно хотіли би поїхати за кордон на навчання. Також 39,9% респондентів з НУЛП та 39,3% респондентів з КПІ зазначили, що швидше виявляють таке бажання, ніж не виявляють. 12% студентів львівського ВНЗ і 14% київського не визначились з відповіддю [18].

У НУЛП виявлена кореляція між типом населеного пункту, де народились респонденти, і бажанням поїхати за кордон на навчання. Серед тих, хто однозначно бажає вчитися поза межами України - 30,6% народились у місті, 25% – у смт і тільки 21,1% – у селі. Серед тих, хто народився в смт, частка

⁷ Дослідження проводилось Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка» (МІОК) серед студентів НУ «Львівська політехніка» 24 жовтня – 11 листопада 2016 р. та серед студентів НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» 3-4 квітня 2017 р. Метод опитування – анкетування (самозаповнення у присутності інтерв'юера). Вибірка – 801 респондент (401 респондент із НУ «ЛП» та 400 респондентів із НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»). Статистична похибка не перевищує 4,7% [18].

невизначених – найбільша (19,2%), у той час, як серед тих, хто народився в селі, вона становить 15,8%, а серед тих, хто народився в місті – лише 10% [18].

Серед найбільш бажаних країн навчання студенти Львівської політехніки зазначили Польщу (29,4%), Великобританію (29%), Німеччину (26,5%) та США (20,6%). Окрім цих країн, опитані також вказали Австрію (7,7%), Канаду (6,6%) та Чехію (4,8%) [18].

Студенти КПІ є більш орієнтованими на Німеччину у плані вибору країни для навчання – 45,8%. Кожен четвертий серед тих, хто хотів би навчатись за кордоном, обрав би США (25,9%), а кожен п'ятий – Великобританію (21,9%). Також було зазначено Польщу (16,3%), Канаду (15,5%), Францію (11,6%), Норвегію (9,6%), Чехію (6,4%), Нідерланди (5,6%), Швецію (4,8%), Італію (4%) як потенційні країни для виїзду [18].

Висновки з Розділу I

Аналізуючи наукові доробки українських та іноземних авторів, які є дотичними та недотичними до соціології, можна дійти до висновку, що в більшості випадків міграційні процеси асоціюється з трудовою міграцією. Менша половина перерахованих науковців досліджували інтелектуальну міграцію, проте їх дослідження базувалося на описі науковців, які вже досягли певного наукового статусу в Україні та виїжджають за кордон з метою кращого життя та отримання вищої зарплати. А саме освітня міграція є теоретичною та емпіричною лакуною в дослідженнях міграційних процесів.

Проаналізувавши емпіричні дані, ми визначили чинники, які впливають на формування міграційних настроїв студентської молоді в Україні:

- надія отримати кращі умови для життя;
- можливість отримати високу заробітну плату;
- бажання оволодіти знаннями та навичками, недоступними в Україні;

У більшості випадків освітню міграцію поєднують з трудовою, а не виокремлюють як окрему категорію для дослідження. Дослідження освітньої міграції заключається в визначенні кількості виїхавших студентів, а також в аналізі причин їх виїзду та подальшої візії перебування в Україні та/чи за кордоном. Тому наше дослідження стане однією із рушійних ланок, що допоможе визначити тенденції виїзду серед студентів програми “Соціологія” Українського Католицького Університету та Львівської Політехніки.

Важливо зазначити, що не всі науковці зазначили, в якому теоретичному підході вони працюють, тому перед нами постало завдання визначити їх самостійно. Так вийшло географічно, що більшість українських науковців, які

займаються дослідженням міграції та міграційними процесами, родом або ж проживають у місті Львів.

Розділ II. Методологічна частина

Щоб дослідити міграційні настрої студентів програми «Соціологія» НУЛП та УКУ, краще розглядати їх в рамках “синтетичної теорії” Дугласа Массея. Чому ми обрали саме «синтетичну теорію»? Кожна з теорій (неокласична теорія, нова економічна теорія міграції, теорія подвійних ринків праці, теорія світових систем, теорія соціального капіталу та ін.) окремо підходять для дослідження міграції. Проте розгляд міграції через призму, наприклад, неокласичної теорії обмежує та звужує фокус розгляду міграційних процесів та досліджує явище/процес міграції лише з одного боку. Натомість, об’єднання теорій, які взаємодоповнюють одна одну, робить широкий спектр огляду міграційних процесів та дасть можливість дослідити явище/процес міграції з різних сторін. Тому наша наукова робота буде представлена та базуватиметься на “синтетичній теорії” Дугласа Массея, яка об’єднує всі вищезгадані теорії.

Маючи за основу теоретичну частину нашої роботи та матеріалами, які зібрали українські та світові дослідники, ми провели власне дослідження серед студентів 1-4 курсу бакалаврської програми “Соціологія” Українського Католицького Університету та Національного Університету “Львівська Політехніка” [16]. На програмі “Соціологія” в УКУ навчаються 118 студентів, де на 1 курсі - 30 студентів, на 2 курсі - 31, на 3 курсі - 32, на 4 курсі 25 студентів. На програмі “Соціологія” в НУЛП навчаються 56 студентів, де на 1 курсі - 15 студентів, на 2 курсі - 5, на 3 курсі - 12, на 4 курсі - 24 студенти.

Дослідження тривало з березня 2021 року по травень 2021 року. З інструментарієм (анкетою) Ви можете ознайомитися в Додатку №2. Наповнення бази даних відбувалося методом заповнення онлайн-форми: лист з описом дослідження та лінком до анкети було надіслано на корпоративні електронні

адреси студентів відповідно до університетів, які ми досліджуємо. Також ми залучали й інші ресурси зв'язку – викладачів Львівської Політехніки для поширення анкети, адже у нас не було прямого контакту із студентами «Соціології» НУЛП.

Для нас було важливим дослідити, що саме сприяє тому, що студенти виїжджають за кордон та які фактори стримують їх бажання виїжджати за межі країни. Чи дійсно родичі, які перебувають за кордоном виступають «містком» у міграції студентів програми УКУ та НУЛП після закінчення ними університету. Цьогорічне дослідження базується на результатах дослідження міграційних настроїв студентів факультету Прикладних наук та факультету Гуманітарних наук Українського Католицького Університету 2020 року [17]. Одним із завдань дослідження було дослідити, чи впливає наукова відмінність факультетів на міграційні настрої студентської молоді. На базі результатів ми побачили відсутність впливу спеціальностей за різними професійними нахилами на бажання студентів виїхати за кордон. Окрім цього ми провели інтерв'ю (якісна частина дослідження) для формулювання та тестування кількісного запитальника. Власне у цьогорічному дослідженні ми порівнюємо різні університети (УКУ та НУЛП) однієї програми “Соціологія”. Відмінність у університетах полягає в професійній орієнтації (адже навчання в Львівській Політехніці є більше з технічним направленням), а також у формі власності: УКУ є приватним університетом, а НУЛП - університетом державного рівня.

Опитувальник складається із 7 блоків: “Біографічні дані”, “Досвід виїзду за кордон”, “Обізнаність”, “Візія майбутнього”, “Життя в Україні”, “Життя за кордоном”, “Країни для виїзду”. У блоці “Візія майбутнього” студенти обирали, де б бачили своє життя в майбутньому: чи залишаться, чи виїжджатимуть, відповідно відповіді переходили у наступні блоки – «Життя в Україні» та «Життя за кордоном».

При розгляді результатів та інтерпретації даного дослідження варто враховувати обмеження методології. Згідно з нашим дослідницьким рішенням ми виділили кластери причин виїзду студентів за кордон: економічні, соціальні, національні, політичні, розуміння кар'єрного росту, подальших перспектив та сімейні причини. У анкеті ми розписали детальніші причини відносно кластера, проте ця даталізація може відноситися не лише до одного, а й до декількох виділених загальних причин. Також щодо потенційних обмежень, то у нашому дослідженні варто враховувати різницю опитаних респондентів, адже в опитуванні взяло участь 81 студент програми «Соціологія» УКУ та 42 студенти програми «Соціологія» НУЛП. Отже, при аналізі даних нам також варто враховувати цю різницю. Для вирішення цього питання ми робили зважування випадків, де цей коефіцієнт мав би урівноважувати вибірки для подальшого порівняння.

Також в ході аналізу даних ми виділили обмеження нашого методу дослідження. При якісному методі ми могли б почути більше суб'єктивності від респондентів: що саме стоїть за тої чи іншою причиною/відповіддю. Проте в кількісному, ми змогли охопити більше випадків та більше факторів, які впливають на міграційні настрої студентів. Також є певні обмеження з інтерпретацією понять. Ми як дослідники закладаємо свій сенс в кожен варіант відповідей. Проте, не всі респонденти є однаковими у своїх думках. Тому виникає відмінності в інтерпретації понять: вона виходить суб'єктивною з точки розу дослідника, а не з точки зору респондентів. Тому це теж є певним обмеженням.

Аналіз наших даних відбувався в SPSS, використовуючи багатфакторний аналіз, аналіз кореляцій Спірмена та Multiple Response.

Розділ III. Міграційні настрої студентської молоді в сучасній Україні: результати емпіричного дослідження

2.1. Причини виїзду студентів програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету за кордон.

Щоб визначити, які причини виїзду студентів НУЛП та УКУ за кордон найбільше та найменше впливають на їх міграційні настрої ми використовуємо аналіз Multiple Response, де ми можемо побачити, в відсотковому співвідношенні, які причини є вагомими у виїзді студентів однієї навчальної програми двох університетів.

Аналізуючи результати дослідження (Див. Таблицю №1), ми бачимо, що найбільш пріоритетною причиною виїзду студентів Національного університету «Львівська Політехніка» є бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України (85%) та кращі умови для життя (85%). А 90% студентів Українського Католицького Університету обрали кращі умови для життя, як основний фактор, що сприяє їх виїзду за межі країни.

Надалі лише у 70% респондентів із НУЛП, які бачать своє майбутнє в іноземному просторі, причиною виїзду за кордон може бути можливість покращення матеріального добробуту. Для студентів УКУ другою за пріоритетністю причиною може бути бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України та можливість покращення матеріального добробуту (79% однаково).

Порівнюючи фактори впливу на міграційні настрої студентів «Соціології» НУЛП та УКУ, найменш важливим для студентів НУЛП – є збройний конфлікт в Україні – 7,7%, натомість в УКУ - 21,1%. Щодо відсутності роботи в Україні, для 61,5% студентів Львівської Політехніки, ця причина є вирішальною, а для УКУ – 47%. Беручи до уваги найбільш пріоритетний фактор виїзду за кордон серед студентів НУЛП «бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України», ми припускаємо, що їм важко реалізувати себе за фаховим спрямування в Україні, тому вони хочуть шукати професійних можливостей за кордоном.

Згідно з теоретичною рамкою, в межах якої ми працюємо, Дуглас Массей зазначав, що родичі, які перебувають в іноземною просторі є посилюючим фактором міграційних настроїв осіб виїхати за кордон. У нашому дослідженні ми спостерігаємо, що даний варіант з НУЛП обрало лише 15,4% респондентів, а з УКУ – 15,8%. Це може показувати відсутність впливу амбасадорів в законному середовищі та наявність більш впливових факторів.

Наша Гіпотеза 1 є верифікованою та не підтвердженою, адже для студентів програми «Соціологія» двох університетів економічні причини не є пріоритетними при виїзді за кордон. Насамперед вони орієнтуються на кращі умови життя за кордоном та фахову самореалізацію.

Варто зазначити, що сумарний відсоток відповідей є 492% серед студентів НУЛП та 510,5% – УКУ, а не 100% адже респонденти могли обирати більше ніж 1 варіант відповідей.

2.2. Причини, що сприяють тому, що студенти програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету залишатися в Україні

У другій гіпотезі ми припускаємо, що сімейні причини (сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду) найбільше впливають на міграційні настрої студентської молоді програми “Соціологія” УКУ та НУЛП залишитися в Україні.

Для верифікування нашої гіпотези, ми використовуємо багатofакторний аналіз та аналіз кореляцій Спірмена.

У таблиці №2.1 КМО and Bartlett's Test ми бачимо нульовий рівень значимості по тесту Бартлетта - $\text{Sig} \leq 0,05$ - тобто є взаємозв'язки між змінними. Відповідно, побудова факторної моделі має сенс. Під час аналізу ми не виводили коефіцієнти із низькими значеннями для зрозумілості подальшого аналізу. Низьке значення ми поставили 0,3.

У таблиці Communalities (Див. Табл №2.2) всі ознаки увійшли з вихідної одиничної дисперсією. І в результаті в модель увійшла велика частина цієї дисперсії. Також виділяється змінна «Маю справи в Україні, які не можу залишити тощо», тобто серед всіх причин залишитися в Україні, можливо, її варто відокремити від усіх інших.

Переходимо до двох ключових таблиць аналізу - Total Variance Explained та Rotated Component Matrix. З одинадцяти ознак залишилося п'ять факторів, і сумарна пояснена дисперсія становить майже 63% (Див. табл. №2.3)

У таблиці Rotated Component Matrix (Див. табл. №2.4) ми бачимо наші фактори, тобто те, на основі чого ми даємо інтерпретацію побудованої моделі. До першого фактору - більш особисті причини – ми відносимо навчання, сім'ю, друзів та родичі, які потребують догляду, патріотизм. Другий фактор – це

задоволеність фінансовим становищем в Україні, тобто наявність роботи в Україні та задоволеність фінансовим становищем в Україні. До третього фактору відносимо складність адаптації в іноземному просторі – мовний бар'єр респондента у спілкуванні з людьми, нерозуміння через незнання мови в іноземному середовищі, небажання пристосовуватись до нових умов в іншій країні, небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні. До четвертого фактору – фінансові труднощі студентів – відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо. Та останній п'ятий фактор – респондентів нічого не спонукає залишитися в Україні.

Проводимо аналіз кореляцій Спірмена між нашими факторами та станом добробуту респондентів на сьогодні (Див. табл. №2.5). Отож чи зв'язані з станом добробуту вибір причин студентів НУЛП та УКУ залишитися в Україні?

Як бачимо, лише одна кореляція в нас значима: між задоволеністю становищем в Україні та станом добробуту – 0,005. Кореляція є негативно – тобто чим більше респондент відчуває матеріальні труднощі, тим менше він задоволений своїм становищем в Україні. Як ми вже зазначали, до фактору «Задоволеність становищем в Україні» входить наявність роботи в Україні та задоволеність фінансовим становищем в Україні. Власне його можна віднести до економічних причин, які були виділені згідно з нашим дослідницьким рішенням. Відповідно, студентів НУЛП та УКУ економічний фактор найбільше відштовхує студентів залишатися в Україні. Ми припускаємо, що якщо економічний фактор є найменш впливовим залишитися в Україні, відповідно він може бути найбільш впливовими покинути її.

Аналіз кореляцій Спірмена підтвердив нашу гіпотезу 1, що найбільш пріоритетною причиною виїзду студентської молоді за кордон (на прикладі спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП) є економічні причини. Проте щоб

підтвердити або ж спростувати гіпотезу про причини респондентів залишитися в Україні цього недостатньо. Тому ми проводимо ще аналіз Multiple Response, де в відсотковому співвідношенні порівнюємо причини залишатися в Україні серед студентів НУЛП та УКУ.

Згідно з Табл. №2.6 серед студентів програми «Соціологія» Львівської Політехніки та Українського Католицького Університету сімейні причини є найвагомішими та сприяють тому, що студенти залишаються в Україні - 65,2% та 78% відповідно. Також варто зазначити, що до цього фактора (члени родини та коло оточення) відносяться особи, які перебувають, як і респондент, в Україні. Студенти не готові покидати межі своєї держави через прив'язаність до родичів та друзів або ж можливо, через інші суб'єктивні причини пов'язані з цим фактором. Припускаємо, що сімейний фактор виступає більше не як стримуючий, а як фактор відповідальності або навіть таки прив'язаності до родини чи друзів в Україні.

Крім сімейних причин є інші проміжні, причини, які відіграють не менш важливу роль у формуванні міграційних настроїв студентів НУЛП та УКУ залишитися в межах держави. Наступним за пріоритетністю фактором для респондентів Львівської Політехніки та Українського Католицького Університету – це почуття патріотизму (30% та 71% відповідно). Насправді, це є суб'єктивний фактор, адже кожен вкладає в нього свої певні особисті сенси. Проте, у нашому дослідженні ми визначити його як більш національну відповідальність залишатися на Батьківщині. Як бачимо, цей показник переважає найбільше серед студентів Українського Католицького Університету.

Студентів НУЛП на однаковому рівні стримує як і почуття патріотизму так і навчання – 30,4%. У цьому випадку це може бути продовження навчання, тобто здобуття ступеня магістра або вищого наукового ступеня. Натомість як

студентів УКУ почуття патріотизму є більш пріоритетним, аніж навчання (44%).

Найменше, що стримує студентів Львівської політехніки в Україні, так це небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні – 9%. Тобто студенти НУЛП готові до адаптації в іноземній країні при умові, якщо вони покинуть Україну. А щодо найменш пріоритетних причин серед студентів УКУ – то це наявність роботи в Україні та відсутність коштів на оформлення документів, візи – 8,5%.

При аналізі зазначимо відмінність у поглядах почуватись людиною "другого сорту" в інших країнах. Для 9% студентів НУЛП цей варіант є впливовий у стриманні залишитися в Україні. Проте для студентів УКУ цей варіант є в 4 рази вагомий, ніж в студентів державного університету, адже 37% студентів не бажають почувати себе людиною "другого сорту" в іншій країні. Щоб будувати наше припущення щодо цієї відмінності, потрібно знати, що саме стоїть за цією причиною у кожного респондента, як саме він розуміє це поняття та як його інтерпретує. Тому в подальшій роботі рекомендуємо проводити частину якісного дослідження, для інтерпретації респондентами цієї причини.

Ми не відносили варіант «Нічого не спонукає» до найменш пріоритетних причин, адже цих студентів нічого не тримає в Україні та в певній мірі вони готові виїхати за кордон. При верифікації гіпотези, ми орієнтуємось на причини залишитися та інтерпретацію інших причин, які мають вплив на міграційні настрої респондентів.

Ми верифікували нашу гіпотезу двома способами. Під час багатофакторного аналізу, аналізу кореляцій Спірмена гіпотеза не підтвердилася. Проте, зробивши Multiple Response, ми підтверджуємо нашу

гіпотезу, що сімейні причини (сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду) найбільше впливають на міграційні настрої студентської молоді програми «Соціологія» УКУ та НУЛП залишитися в Україні.

2.3. Мета виїзду студентів програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету за кордон.

Припускаємо, що навчання є першочерговою ціллю для студентів спеціальності «Соціологія» УКУ та НУЛП, досягнути якої вони виїжджають за кордон.

Порівнюючи результати із минулорічним дослідженням студентів факультету Прикладних наук та факультету Гуманітарних наук УКУ, для 91% студентів цих факультетів першочергова мета виїзду за кордон була навчання. Проте така модель не поширюється на студентів інших спеціальностей – в даному випадку «Соціології» УКУ та НУЛП.

Для студентів «Соціології» НУЛП та УКУ, першочергова мета виїзду є бажання переїзду за кордон на постійне місце проживання (83,3% та 84,2% відповідно). На нашу думку, така різниця може бути спричинена зміною алгоритму в нашому інструментарію. Адже цей варіант відповіді могли обирати респонденти, які бачать своє майбутнє за кордоном або ж за кордоном з періодичним приїздом в Україну. Тому настрої цих студентів можуть бути чітко

налаштовані на постійне проживання в іноземному просторі або ж в більшій мірі перебуванні за кордоном.

Респонденти з Львівської Політехніки більше планують працювати за межами України (58%). А для студентів УКУ наступним важливим фактором є побачити інші країни – 79%, а після цього працювати за кордоном – 68% (Див. табл. №3)

Оскільки ми опитували студентів 1-4 курсів, то ми можемо припускати, що мета навчання – це є здобуття освітнього ступеня магістра та в подальшому вищого наукового ступеня. Цей варіант є найменш пріоритетним для респондентів НУЛП – 17%, а для студентів УКУ він в рази більший – 58%.

Зважаючи на те, що респонденти могли обрати більше, ніж один варіант відповіді, то студенти, які обрали бажання переїзду за кордон на постійне місце проживання, могли і обрати варіанти як і «побачити інші країни», так і «працевлаштуватися» та «навчатися». Однак для нас важливо розглядати міграцію з довготривалої перспективи. На нашу думку, варіант відповіді «Побачити інші країни» передбачає туристичну мету для виїзду. Туризм – це короткотривалий міграційних процес.

Опираючись на нашу гіпотезу, ми склали гіпотетичний алгоритм: студенти виїжджають за кордон з метою навчання та після адаптації (що є суб'єктивним фактором та залежить від середовища) поєднують навчання та роботу та в цей час подорожують. Спершу вони здобувають освітній рівень та починають працювати з довготривалою перспективою у тому закордонному середовищі, яке обрали для навчання. Однак, на нашу думку, така модель більш властива студентам Українського Католицького Університету, адже у них великі показники вибору даних варіантів. Також варто зазначити, що порядок нашого алгоритму може змінюватися, студенти першочергово працювати, а тоді

навчатися. На нашу думку, для підтвердження нашого алгоритму потрібно більш детально вивчати це питання та провести додаткове якісне дослідження при подальшому дослідженні.

Наше припущення, що студенти виїжджають за кордон з метою навчання, є верифікованим та частково підтвердженим, якщо оперувати нашим дослідницьким алгоритмом.

2.4. Моделі бачення студентами програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету свого майбутнього

Для того, аби підтвердити або спростувати нашу гіпотезу, потрібно перш за все проаналізувати, де саме студенти бачать своє майбутнє: в Україні чи за кордоном.

Згідно з таблицею № 4, 46% студентів програми «Соціологія» Львівської Політехніки в Україні з періодичним виїздом за кордон. 34% студентів НУЛП бачать своє майбутнє за кордоном з періодичним приїздом в Україну. Якщо взяти до уваги студентів Українського Католицького Університету, то 54% з них бачать майбутнє в Україні з періодичними виїздами за кордон. На нашу думку, періодичні виїзди за кордон - це заробітки, навчання, подорожі (Див. табл. №4). Варто зазначити, що жоден із студентів програми НУЛП не бачить своє майбутнє за кордоном, натомість як серед студентів УКУ цей показник складає 5%.

Отже наша гіпотеза, що студенти програми «Соціологія» УКУ та НУЛП, бачать своє майбутнє за кордоном з періодичним приїздом в Україну, є верифікована, але не підтверджена. Студенти обох університетів вбачають своє майбутнє в Україні з періодичним виїздом за кордон.

2.5 Моделі бачення студентами програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету свого майбутнього за умов залишитися в Україні

50% студентів НУЛП, які бачать своє майбутнє в Україні, планують після закінчення університету працювати (шукати роботу). Варто зазначити відмінність між університетами, що відсоток відповідей студентів, які бачать таку перспективу в майбутньому в Україні, переважає серед студентів Українського Католицького Університету – 71% студентів планують активно шукати роботу при умові залишитися в Україні. Однак, ми припускаємо, що ці активні пошуки будуть не лише в Україні. Оскільки студенти обох університетів бажають залишитися в межах своєї держави з періодичними виїздами за кордон. На нашу думку, ці активні пошуки можуть відбуватися також за кордоном на певний період часу.

Ми припускали, що студенти планують продовжити навчання, тобто здобути науковий ступінь магістра або ж вище, при умові залишитися в Україні. Проте такі плани серед студентів НУЛП є найменш пріоритетними – 4,5%. Якщо порівнювати із планами студентів УКУ – то лиш 19% респондентів планують продовжувати навчання (Див. табл. №5).

Також варто зазначити про значну відмінність у варіанті «Буду продовжувати працювати там, де уже працюю» між студентами НУЛП та УКУ. 41% студентів із Львівської Політехніки планують продовжувати працювати на теперішньому місці роботи, натомість як з УКУ лише 5% мають такі плани при умові залишитися в Україні. На нашу думку, така відмінність спричинена, що більша кількість студентів із НУЛП є працевлаштована на даний момент, або ж студенти УКУ не пов'язують своє майбутнє із актуальним місцем праці.

Отож, наша гіпотеза про те, що студенти планують продовжувати подальше навчання при умові залишитися в Україні є верифіковано, але не є підтвердженою. Адже студенти планують далі працювати, незалежно чи це робота в актуальний час, чи це майбутні пошуки роботи.

2.6. Країни, які приваблюють студентів на міжнародній арені для міграції (на прикладі програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету)

На цьому етапі ми маємо загальну картину міграційних настроїв студентів НУЛП та УКУ: студенти планують залишатися в основному в Україні та періодично виїжджати за кордон. Оскільки наше припущення, що студенти бачать основну частину свого часу за кордоном, є спростованим - ми розглянемо, куди саме студенти НУЛП та УКУ планують виїжджати, хоч і не на довгий період часу. Ми припускаємо, що студентам спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП більш властиво виїжджати в країни Європи через близькість до українського кордону (а саме Польщу, Німеччину, Чехію).

54% студентів Львівської Політехніки є більш орієнтованими на Німеччину в плані вибору країн для міграції. Надалі студенти НУЛП в однаковій мірі розглядають США, Польщу, Канаду та Францію для міграції – 36%. Це занадто відмінні між собою за політичним устроєм, культурою та менталітетом країни. Тому, щоб побудувати дійсно доцільну гіпотезу, потрібно детальніше дослідити це питання. Великобританія є найменш бажаною країною для міграції серед студентів програми «Соціологія» НУЛП – 18% (Див. табл. №6).

Якщо розглядати ситуацію серед студентів УКУ, то 75% респондентів з УКУ Канада є найбільш привабливою країною для виїзду. 19% студентів УКУ бажають виїхати в таку країну, як Польща та Франція (Див. табл. №6). Це становить найменший показник вибору країн. А згідно з нашою гіпотезу, ми припускали, що Польща, як одна із країн Європи, є найбажанішою для міграції серед студентів УКУ.

Наша гіпотеза, що саме країни Європи (Польща, Чехія, Німеччина) є одними із найбажаніших країни серед студентів для міграції, частково підтвердилася. Студенти Львівської Політехніки бачать подальші перспективи в Німеччині, натомість, як студенти УКУ – в Канаді.

Для повного прийняття або ж відхилення гіпотези варто розглянути, чим зумовлений вибір тієї чи іншої країни студентами програми «Соціологія» НУЛП та УКУ.

Ми припускали, що студентам властиво обрати країни Європи (Польщу, Німеччину та Чехію) через близькість до українського кордону. Однак, цей варіант має найменшу важливість серед студентів НУЛП – 8% та низький показник серед студентів УКУ – 15%. Тобто при виборі країни для міграції респонденти найменше зважають на близькість країни до українського кордону (Див. табл. №8).

Якщо розглядати причини вибору країн для міграції у кожного факультету окремо, то бачимо, що для 67% респондентів вибір зумовлений рівнем зарплати в цій країні та тим, що респонденти знають мову (Див. табл. №7). Вибір країн студентами УКУ зумовлений перш за все рівнем зарплати – 90% та знанням мови – 79%. Отож бачимо, що студенти обох університетів обирають країни, де вони можуть матеріально збагатитися. Відповідно цього, вибір країн зумовлений й знанням мови, що є полегшуючим фактором при адаптації в іноземному просторі.

Висновки з Розділу III

Даний розділ був присвячений представленню та аналізу емпіричних даних. У дослідженні брали участь студенти програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету. Дані нашого дослідження є репрезентативними. Згідно з результатами опитування студенти обох університетів бачать своє майбутнє в Україні з періодичним виїздом за кордон. Основним фактором, який підсилює їх міграційні настрої виїжджати – це економічний чинник. Студенти розглядають міграцію, як можливість покращення матеріального добробуту. Тому й їх мета (хоч і не довгострокова) виїзду за кордон – це працювати. Як ми й припускали, сім'я та родичі, що знаходять в Україні є стримуючим фактором залишитися в Україні. Ми припускали, що родичі, які перебувають за кордоном, є актуальним джерелом інформації, що сприяє збільшенню міграційних настроїв серед студентів виїхати, однак наші результати показали, що насправді, наявність родичів за кордоном не впливає на міграційні настрої студентів НУЛП та УКУ покидати країну.

Серед країн, в які студенти НУЛП та УКУ бажали би виїхати, можна виділити Німеччину та Канаду відповідно, як найбільш привабливі для міграції. Серед європейських країн, в які студенти за нашої гіпотезою хотіли би більше всього виїхати, лише Німеччина є найбажанішою серед студентів Львівської Політехніки. Вибір цих країн зумовлений знанням мови та рівнем зарплат. Близьке географічне розташування країни не відіграє ролі для студентів НУЛП та УКУ при виборі країни для міграції.

Висновки

Зважаючи на наукові добірки українських та закордонних дослідників, міграційні процеси асоціюються з трудовою міграцією з економічної вигодою для мігранта. В роботах науковців питання інтелектуальної міграції зустрічається набагато рідше вона або переплітається із розглядом трудової міграції або це дослідження мігрантів, які вже здобули науковий ступінь, а не мають на меті виїхати за кордон для його здобуття. Освітню міграцію поєднують з трудовою, а не виокремлюють як окрему категорію для дослідження.

Відповідно опрацьованої теоретичної основи ми дійшли до висновку, що інтелектуальна міграція є теоретичною та емпіричною лакуною в дослідженні міграційних процесів.

Тому ми провели дослідження серед студентів 1-4 курсів програми «Соціологія» Національного Університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету. Метою нашого дослідження було визначити специфіку міграційних настроїв української студентської молоді (на прикладі програми “Соціологія” Українського Католицького Університету та Львівського Національного університету “Львівська політехніка”). У ньому ми хотіли детальніше дослідити, що саме впливає на формування міграційних настроїв студентів двох університетів, яка мета їх виїзду та яка подальша візія студентів: з якою країною вони б хотіли пов’язати своє майбутнє. Варто зазначити, що дані нашого дослідження є репрезентативними.

Погляди студентів програми «Соціологія» Національного університету «Львівська Політехніка» та Українського Католицького Університету є в певній мірі однаковими, відмінності лише полягають у виборі країн, з якими вони хотіли б пов’язати свій виїзд за кордон.

Згідно з результатами дослідження студенти НУЛП та УКУ бачать своє майбутнє в Україні, але з періодичним виїздом за кордон. Проте студенти УКУ в більшій мірі хочуть пов'язати свій основний час перебування в Україні.

Також значна частка студентів НУЛП та УКУ все таки пов'язують своє майбутнє суто із закордонним середовищем. Цьому феномену слугують багато факторів: відсутність роботи в Україні, наявність батьків чи близьких родичів, які проживають і працюють за кордоном, бажання фахової самореалізації, можливість покращення матеріального добробуту та збройний конфлікт в Україні. Однак для студентів програми «Соціологія» НУЛП та УКУ важливими є кращі умови для життя за кордоном та бажання фахової самореалізації за межами України.

Варто зазначити, що під час верифікування гіпотези №2, провівши аналіз кореляцій Спірмена, ми визначили, що для студентів НУЛП та УКУ економічний фактор є найбільш впливовий у формуванні настроїв покинути країну, як ми й припускали. Також зважаючи на аналіз інших дослідницьких варіантів опитувальника, причинами вибору країн, в які студенти обох університетів хотіли б виїхати, - рівень зарплат там. Відповідно матеріальне збагачення, як економічний фактор, відіграє значну роль при бажанні виїхати за кордон.

Отже гіпотеза, що найбільш пріоритетною причиною виїзду студентської молоді за кордон є економічні причини є частково підтверджена - різні аналізи показали різні результати. То ж повне підтвердження або ж спростування гіпотези потребує подальшого доопрацювання.

Серед тих студентів, які вбачають своє майбутнє в Україні або з періодичним виїздом за кордон, сім'я, друзі та родичі, які потребують догляду є причиною їх залишання на Батьківщині. Проте ми більше схильні думати, що

цей фактор виступає більше не як стримуючий, а як фактор відповідальності або навіть таки прив'язаності до родини чи друзів в Україні.

Згідно з теоретичною рамкою, в межах якої ми працюємо, Дуглас Массей зазначав, що родичі, які перебувають в іноземному просторі є посилюючим фактором міграційних настроїв виїхати за кордон. Згідно з дослідженням, для студентів програми «Соціологія» НУЛП та УКУ цей фактор грає найменшу роль у формуванні бажання виїхати за кордон. Тобто родичі студентів НУЛП та УКУ, які перебувають за кордоном, не впливають на їх бажання виїхати за межі своєї країни.

Для студентів «Соціології» НУЛП та УКУ, першочергова мета виїзду є бажання переїзду за кордон на постійне місце проживання. На нашу думку, адаптувавшись у іноземному середовищі, у них відкривається більше можливостей у професійній та освітній сферах, що є сприятливим фактором залишитися за кордоном на тривалий час. Якщо брати до уваги довготривалу перспективу перебування за кордоном, то студенти НУЛП однозначно пов'язують свою мету виїзду за кордон із роботою. Натомість як студенти УКУ в однаковій мірі хотіли б працювати та навчатися за межами України.

Ми припускали, що студентам властиво обрати країни Європи (Польщу, Німеччину та Чехію) через близькість до українського кордону. Результати дослідження показують, що для студентів НУЛП найбільш бажаною країною для виїзду є Німеччина, а для студентів УКУ – Канада. Вибір цих країн обої університетів замовлено рівнем заробітних плат та рівнем володіння мовами цих країн. Тобто студенти по різному розглядають країни для матеріального збагачення, адже Німеччина та Канада цілком відрізняються у економічних, культурних та політичних напрямках. Також для студентів НУЛП та УКУ

Великобританія та Польща відповідно є найменш бажаними країнами, щоб пов'язати з ними своє майбутнє.

Певним обмеженням, з яким ми стикалися протягом всього аналізу даних дослідження – це недеталізований аналіз. Адже під час верифікування гіпотез, нам як дослідникам хотілося знати, що саме стоїть за цим варіантом, чому респонденти обрали саме ці варіанти. Тому на нашу думку, щоб остаточно визначити всі причини, мотиви та візії студентів НУЛП та УКУ, в подальших напрацюваннях варто провести якісне дослідження. Комбінувавши два методи дослідження, ми зможемо розглянути кожен із причин, чому студентів приваблює або ж навпаки відштовхує в іноземному просторі.

Зважаючи на результати дослідження міграційних настроїв студентів факультету Прикладних наук та факультету Гуманітарних наук Українського Католицького Університету 2020 року, студенти більше орієнтувалися на продовження навчання за кордоном. У студентів програми «Соціологія» НУЛП та УКУ ці погляди відрізняються, першоначально вони б хотіли виїхати за кордон на постійне проживання, а відповідно там працювати та навчатися. Відповідно студенти різних програм по-різному бачать своє майбутнє за кордоном. Для того, щоб верифікувати це, у подальших роботах, ми хотіли дослідити міграційні настрої студентської молоді різних за професійними напрямками програм навчальних закладів міста Львів.

Список джерел і наукової літератури:

1. Bilan Y. Migration of the Ukrainian population: Economic, institutional and sociocultural factors [Електронний ресурс] / Yuriy Bilan. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://hdl.handle.net/10419/182426>.
2. Collinson, S. Europe and international migration / S. Collinson . – London ; New York : Pinter Publishers, 1994. - xiv, 210 p.
3. How many Ukrainians have departed and what can be done about this [Електронний ресурс] / [В. Prokhorov, I. Piontkivska, O. Hamaniuk та ін.] // Centre for Economic Strategy – Режим доступу до ресурсу: <https://ces.org.ua/en/how-many-ukrainians-have-departed-and-what-can-be-done-about-this-2/>.
4. The Great Migration: No One in Ukraine Knows How Many of Our Compatriots Have Moved Abroad [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://voxukraine.org/en/the-great-migration-no-one-in-ukraine-knows-how-many-of-our-compatriots-have-moved-abroad/>
5. Динаміка міграційних настроїв українців [Електронний ресурс] // Соціологічна група «Рейтинг». – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html.
6. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні [Електронний ресурс] // Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.
7. Исход: как миграция изменяет наш мир [Текст] / пер. с англ. Н. Эдельмана. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2016.

8. Іванкова-Стецюк О. Б. Соціально-економічні практики українських трудових мігрантів у вимірах соціокультурних орієнтацій: самоорганізація vs патерналізм / О. Б. Іванкова-Стецюк, Г. П. Селещук. // Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки. – 2013. – №18. – С. 274–281.
9. Інтелектуальна трудова міграція: наскільки страждає Україна від "утечки мозгов" [Електронний ресурс] / Д. Акімов // Європейські перспективи. - 2012. - С. 60-63. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_2\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_2(1)_12)
10. Каслз С. Глобальные тенденции и проблемы. Международная миграция в начале XXI века: глобальные тенденции и проблемы. / Каслз С.. // Международный журнал социальных наук. – 2001. – №32. – С. 27–42.
11. Лиштва Олексій. Міграційні настрої населення України у квітні 2018 року [Електронний ресурс] / Лиштва Олексій // Київський міжнародний інститут соціології. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=1>.
12. Майданік І. П. Вплив зовнішніх трудових міграцій на економічний розвиток регіонів / І. П. Майданік. - С. 77-86
13. Майданік, І. І. Інтелектуальна міграція в Україні у контексті міжнародної наукової співпраці. / Ірина Майданік, І.. // Україна: аспекти праці. – 2009. – С. 34–38.
14. Малиновська О. А. Зовнішня міграція громадян України в контексті скасування візового режиму поїздок до ЄС / О. А. Малиновська // Демографія та соціальна економіка. - 2016. - № 3. - С. 58-69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_3_7

15. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування: аналітична доповідь / Олена Анатоліївна Малиновська. // Natsional'nyĭ instytut stratehichnykh doslidzhen'. – 2011.
16. Матеріали опитування студентів Українського Католицького Університету та Національного університету «Львівська Політехніка», проведеного в березні по травень 2021 року. Метод опитування – анкетування (заповнення онлайн-форми). Вибірка – 123 респондентів (81 респондентів із УКУ та 42 респондентів із НУЛП).
17. Матеріали опитування студентів факультету Прикладних наук та факультету Гуманітарних наук Українського університету, проведеного з квітня по травень 2020 року. Метод опитування – анкетування (заповнення онлайн-форми). Вибірка – 157 респондентів (53 респондентів із факультету КН УКУ та 104 респондентів із факультету ГН УКУ).
18. Міграційні настрої студентів в умовах візової лібералізації (Опитування студентів НУ «НУЛП» та НТУУ «КПІ») [Електронний ресурс] / І. Ключковська, О. П'ятковська, Ю. Марусик, В. Гойсан. – Львів, 2017. – Режим доступу: <http://miok.lviv.ua/>
19. Міжнародна міграція : теорія та практика : монографія / О. А. Ровенчак, В. В. Володько. - Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015.
20. Міхеєва О., Серєда В. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації // Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів. - Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. - С.9-49.

21. Остапа О.М. Теорії формування міжнародної трудової міграції [Електронний ресурс] / Остапа О.М – Режим доступу до ресурсу: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/147689/156-159.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
22. Позняк О. В. Демографічні перспективи України до 2060 року / Позняк О. В, Шевчук П. Є.. // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – №1. – С. 72–84.
23. Позняк О. В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні / О. В. Позняк // Демографія та соціальна економіка. - 2016. - № 2. - С. 169-182. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_2_15.
24. Прибиткова І. М. Сучасні міграційні процеси в Україні / І. Прибиткова // Безпека документів та міграційна політика: висновки та рекомендації міжнародних робочих груп для України. – К.: Європа без бар'єрів, 2011. – С. 9-30.
25. Світлов О.Р. Перспективи консолідації теоретичної бази дослідження міграційних процесів у контексті теорії соціальної мобільності / О.Р.Світлов // Нова парадигма: [журнал наукових праць] – Вип. 118. – К.: Вид-во НПУ імені В.П.Драгоманова, 2013. – С. 199-209.
26. Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції. 25-26 травня 2018 р., м. Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. – 315 с.
27. Стадний Єгор. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року [Електронний ресурс] / Стадний Єгор // CEDOS. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>.

28. Стадний Єгор. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи [Електронний ресурс] / Стадний Єгор // CEDOS. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy>.
29. Шульга М.О. Міграційні загрози скорочення населення України // Українське суспільство 1994-2004. Моніторинг соціальних змін. - К.: ІС НАНУ, 2004. - С.302-313.

Додатки

ДОДАТОК 1

Таблиця №1

Причини виїзду студентів програми «Соціологія» ЛП та УКУ (N=32)

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?	Responses		Percent of Cases	
	N	Percent		
Національний університет «Львівська Політехніка» reason1 ^a				
	19.1. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Відсутність роботи в Україні;	8	12,5%	61,5%
	19.2. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Наявність батьків чи близьких родичів, які проживають та працюють за кордоном;	2	3,1%	15,4%
	19.3. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України;	11	17,2%	84,6%
	19.4. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Можливість після завершення навчання за кордоном легко знайти там роботу;	7	10,9%	53,8%
19.5. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Можливість покращення матеріального добробуту;	9	14,1%	69,2%	

		19.6. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Високий рівень корупції в Україні;	5	7,8%	38,5%
		19.7. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Кращі умови для життя, ніж в інших країнах;	11	17,2%	84,6%
		19.8. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Збройний конфлікт в Україні;	1	1,6%	7,7%
		19.9. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Політична нестабільність в Україні;	4	6,3%	30,8%
		19.10. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Обмеження прав і свобод в Україні;	6	9,4%	46,2%
	Total		64	100,0%	492,3%
Український Католицький Університет	reason1 ^a	19.1. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Відсутність роботи в Україні;	18	9,3%	47,4%
		19.2. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Наявність батьків чи близьких родичів, які проживають та працюють за кордоном;	6	3,1%	15,8%
		19.3. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України;	30	15,5%	78,9%

19.4. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Можливість після завершення навчання за кордоном легко знайти там роботу;	26	13,4%	68,4%
19.5. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Можливість покращення матеріального добробуту;	30	15,5%	78,9%
19.6. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Високий рівень корупції в Україні;	18	9,3%	47,4%
19.7. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Кращі умови для життя, ніж в інших країнах;	34	17,5%	89,5%
19.8. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Збройний конфлікт в Україні;	8	4,1%	21,1%
19.9. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Політична нестабільність в Україні;	16	8,2%	42,1%
19.10. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? Обмеження прав і свобод в Україні;	8	4,1%	21,1%
Total	194	100,0%	510,5%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Таблиця №2.1

KMO and Bartlett's Test

Причини, що сприяють тому, що студенти програми
«Соціологія» ЛП та залишатися в Україні

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,517
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	126,028
	df	55
	Sig.	,000

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Таблиця №2.2

Communalities

Причини, що сприяють тому, що студенти
програми «Соціологія» ЛП та залишатися в

Україні

	Initial	Extraction
16.1. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду	1,000	,613
16.2. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Почуття патріотизму	1,000	,560
16.3. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Навчання	1,000	,735
16.4. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні	1,000	,622

16.5. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Мовний бар'єр у спілкуванні з людьми, нерозуміння через незнання мови в іноземному середовищі	1,000	,712
16.6. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання пристосовуватись до нових умов в іншій країні	1,000	,640
16.7. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Наявність роботи в Україні	1,000	,536
16.8. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Задоволеність фінансовим становищем в Україні	1,000	,792
16.9. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо	1,000	,615
16.10. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Маю справи в Україні, які не можу залишити тощо	1,000	,498
16.11. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Нічого не спонукає	1,000	,639

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Таблиця №2.3

Total Variance Explained

Причини, що сприяють тому, що студенти програми «Соціологія» ЛП та залишаться в Україні

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared			Rotation Sums of Squared		
				Loadings			Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,076	18,876	18,876	2,076	18,876	18,876	1,860	16,907	16,907
2	1,412	12,837	31,714	1,412	12,837	31,714	1,410	12,820	29,726
3	1,378	12,531	44,245	1,378	12,531	44,245	1,355	12,318	42,044
4	1,092	9,932	54,177	1,092	9,932	54,177	1,203	10,935	52,979
5	1,002	9,110	63,286	1,002	9,110	63,286	1,134	10,307	63,286
6	,977	8,885	72,171						
7	,858	7,798	79,969						
8	,707	6,426	86,395						
9	,607	5,516	91,912						
10	,502	4,565	96,477						
11	,388	3,523	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Rotated Component Matrix^a

Причини, що сприяють тому, що студенти програми «Соціологія» ЛП та залишатися в Україні

	Component				
	1	2	3	4	5
16.3. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Навчання	,747				
16.1. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду	,723				
16.2. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Почуття патріотизму	,702				
16.8. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Задоволеність фінансовим становищем в Україні		,828			
16.7. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Наявність роботи в Україні		,698			
16.5. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Мовний бар'єр у спілкуванні з людьми, нерозуміння через незнання мови в іноземному середовищі			,811		
16.6. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання пристосовуватись до нових умов в іншій країні			,632		,370
16.9. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо				,780	

16.4. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні	,405		,423		-,518	
16.11. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Нічого не спонукає						,781
16.10. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Маю справи в Україні, які не можу залишити тощо					,370	-,506

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 9 iterations.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Таблиця №2.5

Correlations

Причини, що сприяють тому, що студенти програми «Соціологія» ЛП та залишатися в Україні

			Задоволеність становищем в Україні	Особисті	Складність адаптації в іноземному просторі	Фінансові труднощі	Нічого не спонукає	7. Оцініть, будь ласка, стан Вашого добробуту на сьогодні
Spearman's rho	Задоволеність фінансовим становищем в Україні	Correlation Coefficient	1,000	-,144*	-,051	-,113	-,092	-,202**
		Sig. (2-tailed)	.	,047	,484	,119	,206	,005
		N	191	191	191	191	191	191
	Особисті	Correlation Coefficient	-,144*	1,000	-,074	,017	,157*	-,124

	Sig. (2-tailed)	,047	.	,311	,819	,031	,088
	N	191	191	191	191	191	191
Складність адаптації в іноземному просторі	Correlation Coefficient	-,051	-,074	1,000	-,262**	-,196**	,038
	Sig. (2-tailed)	,484	,311	.	,000	,007	,600
	N	191	191	191	191	191	191
Фінансові труднощі	Correlation Coefficient	-,113	,017	-,262**	1,000	,265**	,094
	Sig. (2-tailed)	,119	,819	,000	.	,000	,194
	N	191	191	191	191	191	191
Нічого не спонукає	Correlation Coefficient	-,092	,157*	-,196**	,265**	1,000	-,037
	Sig. (2-tailed)	,206	,031	,007	,000	.	,608
	N	191	191	191	191	191	191
7. Оцініть, будь ласка, стан Вашого добробуту на сьогодні	Correlation Coefficient	-,202**	-,124	,038	,094	-,037	1,000
	Sig. (2-tailed)	,005	,088	,600	,194	,608	.
	N	191	191	191	191	191	204

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Multiple response

Причини, що сприяють тому, що студенти програми «Соціологія» ЛП та залишатися в Україні

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?	Responses		Percent of Cases	
	N	Percent		
Національний університет «Львівська Політехніка» stay ^a	16.1. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду	15	30,0%	65,2%
	16.2. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Почуття патріотизму	7	14,0%	30,4%
	16.3. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Навчання	7	14,0%	30,4%
	16.4. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні	2	4,0%	8,7%
	16.5. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Мовний бар'єр у спілкуванні з людьми, незрозуміння через незнання мови в іноземному середовищі	5	10,0%	21,7%
	16.6. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання пристосовуватись до нових умов в іншій країні	3	6,0%	13,0%
	16.7. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Наявність роботи в Україні	3	6,0%	13,0%
	16.8. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Задоволеність фінансовим становищем в Україні	3	6,0%	13,0%

		16.10. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Маю справи в Україні, які не можу залишити тощо	3	6,0%	13,0%
		16.11. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Нічого не спонукає	2	4,0%	8,7%
	Total		50	100,0%	217,4%
Український Католицький Університет	stay ^a	16.1. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду	92	24,6%	78,0%
		16.2. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Почуття патріотизму	84	22,5%	71,2%
		16.3. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Навчання	52	13,9%	44,1%
		16.4. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні	44	11,8%	37,3%
		16.5. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Мовний бар'єр у спілкуванні з людьми, незрозуміння через незнання мови в іноземному середовищі	20	5,3%	16,9%
		16.6. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Небажання пристосовуватись до нових умов в іншій країні	22	5,9%	18,6%
		16.7. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Наявність роботи в Україні	10	2,7%	8,5%

16.8. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Задоволеність фінансовим становищем в Україні	22	5,9%	18,6%
16.9. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо	10	2,7%	8,5%
16.10. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Маю справи в Україні, які не можу залишити тощо	16	4,3%	13,6%
16.11. Що спонукає Вас залишатися в Україні? Нічого не спонукає	2	0,5%	1,7%
Total	374	100,0%	316,9%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Таблиця №3

Мета виїзду студентів програми «Соціологія» ЛП та УКУ за кордон

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Національний університет «Львівська Політехніка» aim ^a	2	7,1%	16,7%
	7	25,0%	58,3%

		18.3. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Бажання переїзду за кордон на постійне місце проживання	10	35,7%	83,3%
		18.4. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Побачити інші країни	6	21,4%	50,0%
		18.4. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Вирішити сімейні питання	3	10,7%	25,0%
	Total		28	100,0%	233,3%
Український Католицький Університет	aim ^a	18.1. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Навчання	22	19,3%	57,9%
		18.2. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Робота	26	22,8%	68,4%
		18.3. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Бажання переїзду за кордон на постійне місце проживання	32	28,1%	84,2%
		18.4. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Побачити інші країни	30	26,3%	78,9%
		18.4. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? Вирішити сімейні питання	4	3,5%	10,5%
	Total		114	100,0%	300,0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Таблиця №4

Моделі бачення студентами програми «Соціологія» ЛП та УКУ свого майбутнього

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Національний університет «Львівська Політехніка»	Valid	В Україні	7	20,0	20,0	20,0
		В Україні, але з періодичним виїздом за кордон	16	45,7	45,7	65,7
		За кордоном, але з періодичним приїздом в Україну	12	34,3	34,3	100,0
		Total	35	100,0	100,0	
Український Католицький Університет	Valid	В Україні	34	21,8	21,8	21,8
		В Україні, але з періодичним виїздом за кордон	84	53,8	53,8	75,6
		За кордоном	8	5,1	5,1	80,8
		За кордоном, але з періодичним приїздом в Україну	30	19,2	19,2	100,0
Total		156	100,0	100,0		

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Моделі бачення студентами програми «Соціологія» ЛП та УКУ свого майбутнього за умов залишитися в Україні

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Національний університет «Львівська Політехніка»	Valid	Планую продовжувати навчання;	1	2,9	4,5	4,5
		Буду продовжувати працювати там, де уже працюю;	9	25,7	40,9	45,5
		Планую працювати (буду шукати роботу);	11	31,4	50,0	95,5
		Створю сім'ю;	1	2,9	4,5	100,0
		Total	22	62,9	100,0	
		Missing	System	13	37,1	
Total			35	100,0		
Український Католицький Університет	Valid	Планую продовжувати навчання;	22	14,1	18,6	18,6
		Буду продовжувати працювати там, де уже працюю;	6	3,8	5,1	23,7
		Планую працювати (буду шукати роботу);	84	53,8	71,2	94,9
		Створю сім'ю;	6	3,8	5,1	100,0
		Total	118	75,6	100,0	
		Missing	System	38	24,4	
Total			156	100,0		

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Країни, які приваблюють студентів на міжнародній арені для міграції (на прикладі програми «Соціологія»
ЛП та УКУ)

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?			Responses		Percent of Cases
			N	Percent	
Національний університет «Львівська Політехніка»	country ^a	20.1. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Німеччина	6	22,2%	54,5%
		20.2. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? США	4	14,8%	36,4%
		20.3. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Великобританія	2	7,4%	18,2%
		20.4. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Польща	4	14,8%	36,4%
		20.5. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Канада	4	14,8%	36,4%
		20.6. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Франція	4	14,8%	36,4%
		20.7. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Чехія	3	11,1%	27,3%
Total			27	100,0%	245,5%
Український Католицький Університет	country ^a	20.1. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Німеччина	10	13,2%	31,3%

20.2. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? США	20	26,3%	62,5%
20.3. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Великобританія	10	13,2%	31,3%
20.4. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Польща	6	7,9%	18,8%
20.5. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Канада	24	31,6%	75,0%
20.6. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції? Франція	6	7,9%	18,8%
Total	76	100,0%	237,5%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Причини вибору країн для міграції (на прикладі програми «Соціологія» ЛП та УКУ

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?		Responses		Percent of Cases	
		N	Percent		
Національний університет «Львівська Політехніка»	choice ^a	21.1. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Близькість до українського кордону;	1	3,1%	8,3%
		21.2. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Попередній досвід перебування в цій країні;	7	21,9%	58,3%
		21.3. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Простота оформлення документів;	2	6,3%	16,7%
		21.4. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Наявність родичів у цій країні;	4	12,5%	33,3%
		21.6. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Знання мови;	8	25,0%	66,7%
		21.7. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Рівень зарплати;	8	25,0%	66,7%
		21.8. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Затребуваність спеціалістів мого фаху;	2	6,3%	16,7%
	Total			32	100,0%
Український Католицький Університет	choice ^a	21.1. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Близькість до українського кордону;	6	5,1%	15,8%
		21.2. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Попередній досвід перебування в цій країні;	10	8,5%	26,3%

21.3. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Простота оформлення документів;	4	3,4%	10,5%
21.4. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Наявність родичів у цій країні;	8	6,8%	21,1%
21.5. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Простіші умови вступу у ВНЗ, ніж в інших країнах;	6	5,1%	15,8%
21.6. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Знання мови;	30	25,4%	78,9%
21.7. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Рівень зарплати;	34	28,8%	89,5%
21.8. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції? Затребуваність спеціалістів мого фаху;	20	16,9%	52,6%
Total	118	100,0%	310,5%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Джерело: База даних власного дослідження міграційних настроїв студентської молоді України (на прикладі УКУ та НУЛП) (травень 2020 р.)

Міграційні настрої студентської молоді України (на прикладі НУЛП та УКУ)

Привіт! Я - студентка 4 курсу Програми "Соціологія" в Українському Католицькому Університеті. В межах своєї дипломної роботи я проводжу дослідження щодо міграційних настроїв студентської молоді України, зокрема серед студентів НУ Львівська Політехніка та УКУ. Так як я фокусуюся лише на одній програмі двох університетів Львова, мені дуже важлива думка кожного та кожної з Вас. Тому буду вдячна, якщо Ви з максимальною відповідальністю зможете пройти цю анкету.

Анкета не є великою, її заповнення займає приблизно 3-5 хвилин Вашого часу. Також анкета є анонімною, тому ми гарантуємо конфіденційність Ваших відповідей.

Джерела, на які ми опиралися для складання запитальника:

- 1) Соціологічне дослідження Міграційних настроїв серед студентів вищих навчальних закладів Львова міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ "Львівська політехніка": <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/03/zvitpj.pdf>
- 2) Соціологічне дослідження кафедри соціології УКУ "Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Польщі": https://sociology.ucu.edu.ua/wpcontent/uploads/2020/02/UA_MIGR_TO_PL_2019.pdf

Щиро дякуємо за участь!

***Обов'язкове поле**

Біографічні дані

1. Ваша стать*

Виберіть лише один варіант.

- Жінка
- Чоловік

2. Скільки Вам років? *

Виберіть лише один варіант.

- 1. 17-18
- 2. 19-20
- 3. 21-22
- 4. 23-24
- 5. 25+

3. Вкажіть, будь ласка, у якому університеті Ви здобуваєте освіту?

- Національний університет «Львівська Політехніка»
- Український Католицький Університет

4. На якому курсі Ви навчаєтесь? *

Виберіть лише один варіант.

- 1 курс
- 2 курс

- 3 курс
- 4 курс

5. Якими мовами Ви володієте? (Зазначте усі варіанти, які вважаєте за необхідне)
*

§ Українська

§ Польська

§ Російська

§ Англійська

§ Німецька

§ Французька

§ Інша. Вкажіть, будь ласка, яка саме:

6. Що Ви вважаєте основною сферою своїх занять? *

Виберіть лише один варіант.

- 1. Навчаюся
- 2. Працюю
- 3. Навчаюся і працюю (поєдную навчання та роботу)

7. Оцініть, будь ласка, стан Вашого добробуту на сьогодні*

Виберіть лише один варіант.

- 1. Живеться комфортно
- 2. Можна жити
- 3. Відчуваю певні складнощі
- 4. Відчуваю серйозні матеріальні труднощі

Досвід виїзду за кордон

9. Чи був у Вас досвід перебування за кордоном? *

Виберіть лише один варіант.

- 1. Так
- 2. Ні Перейти до запитання 11

10. З якою метою Ви виїжджали за кордон? (Виберіть усі варіанти відповіді, які відповідають Вашій ситуації)

- § 1. Навчання на бакалавраті
- § 2. Навчання на магістратурі
- § 3. Участь в навчальній програмі обміну
- § 4. Туризм
- § 5. Робота
- § 6. Відвідини родичів
- § 7. Наукові конференції, олімпіади
- § 8. Ваш варіант (вказіть, будь ласка)

Обізнаність

13. Чи знаєте Ви про наявність освітніх програм обміну, які пропонує Ваш університет? *

Виберіть лише один варіант.

- 1. Так
- 2. Ні

14. Чи брали Ви участь у студентських програмах, що пропонують навчання за кордоном від Вашого університету? *

Виберіть лише один варіант.

- 1. Так;
- 2. Ні.

17. В яких саме програмах обміну Ви брали участь? *

Виберіть усе, що підходить.

- § 1. Global UGRAD
- § 2. FLEX
- § 3. Erasmus +
- § 4. ZRFA
- § 5. Work and Travel
- § 6. Інші (вказіть, будь ласка)

15. Чи знаєте Ви про наявність студентських програм, що пропонують роботу за кордоном? *

Виберіть лише один варіант.

- 1. Так
- 2. Ні

16. Чи брали Ви участь у студентських програмах, що пропонують роботу за кордоном? *

Виберіть лише один варіант.

- 1. Так Перейти до запитання 17
- 2. Ні Перейти до запитання 18

23. Де Ви бачите своє майбутнє? ** (Оберіть один варіант відповіді) *

- 1. В Україні
- 2. В Україні, але з періодичним виїздом за кордон
 - 3. За кордоном
- 4. За кордоном, але з періодичним приїздом в Україну
- 5. Інше:

*після вибору варіантів відповідей «В Україні» та «В Україні, але з періодичним виїздом за кордон», респондента переносить в блок «Життя в Україні», після чого він закінчує анкету.

** після вибору варіантів відповідей «За кордоном» та «За кордоном, але з періодичним приїздом в Україну», респондента переносить в блок «Життя за кордоном», після чого він закінчує анкету.

Життя в Україні

Що спонукає Вас залишатися в Україні? (виберіть не більше трьох варіантів) *

Виберіть усе, що підходить.

- § 1. Сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду
- § 3. Почуття патріотизму
- § 4. Навчання
- § 5. Небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні
- § 6. Мовний бар'єр у спілкуванні з людьми, незрозуміння через незнання мови в іноземному середовищі
- § 7. Небажання пристосовуватись до нових умов в іншій країні
- § 8. Наявність роботи в Україні
- § 9. Задоволеність фінансовим становищем в Україні
- § 10. Відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо
- § 11. Маю справи в Україні, які не можу залишити
- § 12. Нічого не спонукає
- § 13. Інше (вкажіть, будь ласка)

25. Якими є Ваші плани на майбутнє після закінчення університету при умові залишитися в Україні? (Оберіть один варіант відповіді) *

Виберіть лише один варіант.

- 1. Планую продовжувати навчання;
- 2. Буду продовжувати працювати там, де уже працюю;
- 3. Планую працювати (буду шукати роботу);
- 4. Створю сім'ю;
- 5. Інше (вказіть, будь ласка)

Життя за кордоном

19. З якою метою Ви задумувалися про виїзд за кордон? (Виберіть усі варіанти відповіді, які відповідають Вашій ситуації) *

§ Навчання

§ Робота

§ Бажання переїзду за кордон на постійне місце проживання

§ Побачити інші країни

§ Вирішити сімейні питання (за кордоном проживають родичі, возз'єднання, створення сім'ї)\

§ Інше

20. Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон? (Виберіть усі варіанти відповіді, які відповідають Вашій ситуації) *

§ 1. Відсутність роботи в Україні;

§ 2. Наявність батьків чи близьких родичів, які проживають та працюють за кордоном;

§ 3. Бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України;

- § 4. Можливість після завершення навчання за кордоном легко знайти там роботу (не обов'язково за спеціальністю);
- § 5. Можливість покращення матеріального добробуту;
- § 8. Високий рівень корупції в Україні;
- § 9. Кращі умови для життя, ніж в інших країнах (сфера медичного обслуговування, транспорт, житлова інфраструктура тощо)
- § 10. Збройний конфлікт в Україні;
- § 12. Політична нестабільність в Україні;
- § 13. Обмеження прав і свобод в Україні;
- § 14. Ваш варіант (вказіть, будь ласка)

Країни для виїзду

26. Яку країну Ви більшою мірою розглядаєте для міграції?

Виберіть усе, що підходить.

- § 1. Німеччина
- § 2. США
- § 3. Великобританія
- § 4. Польща
- § 5. Канада
- § 6. Франція
- § 7. Чехія
- § 8. Інша (вказіть, будь ласка)

27. Чим зумовлений Ваш вибір країн для міграції?

Виберіть усе, що підходить.

- § 1. Близькість до українського кордону;
- § 2. Попередній досвід перебування в цій країні;
- § 3. Простота оформлення документів;
- § 4. Наявність родичів у цій країні;
- § 5. Простіші умови вступу у ВНЗ, ніж в інших країнах;
- § 6. Знання мови;
- § 7. Рівень зарплати;
- § 8. Затребуваність спеціалістів мого фаху;
- § 9. Ваш варіант (вказіть, будь ласка)

Міграційні настрої студентської молоді в сучасній Україні

Дослідницьке питання: визначити специфіку міграційних настроїв української студентської молоді (на прикладі програми “Соціологія” Українського Католицького Університету та Львівського Національного університету “Львівська політехніка”)

Завдання:

1. Визначити, які причини лежать в основі міграційних настроїв студентської молоді (на прикладі УКУ та НУЛП);
2. Визначити, якою є мета виїзду студентів за кордон (на прикладі УКУ та НУЛП);
3. З’ясувати, з яких джерел чи каналів інформації про виїзд студенти УКУ та НУЛП дізнаються про можливості потрапити за кордон;
4. Визначити моделі бачення студентами УКУ та НУЛП свого майбутнього за умов виїзду за кордон;
5. Визначити моделі бачення студентами УКУ та НУЛП свого майбутнього за умов, якщо вони лишаться працювати і жити в Україні;
6. З’ясувати, які саме країни приваблюють студентів на міжнародній арені для міграції (на прикладі УКУ та НУЛП).

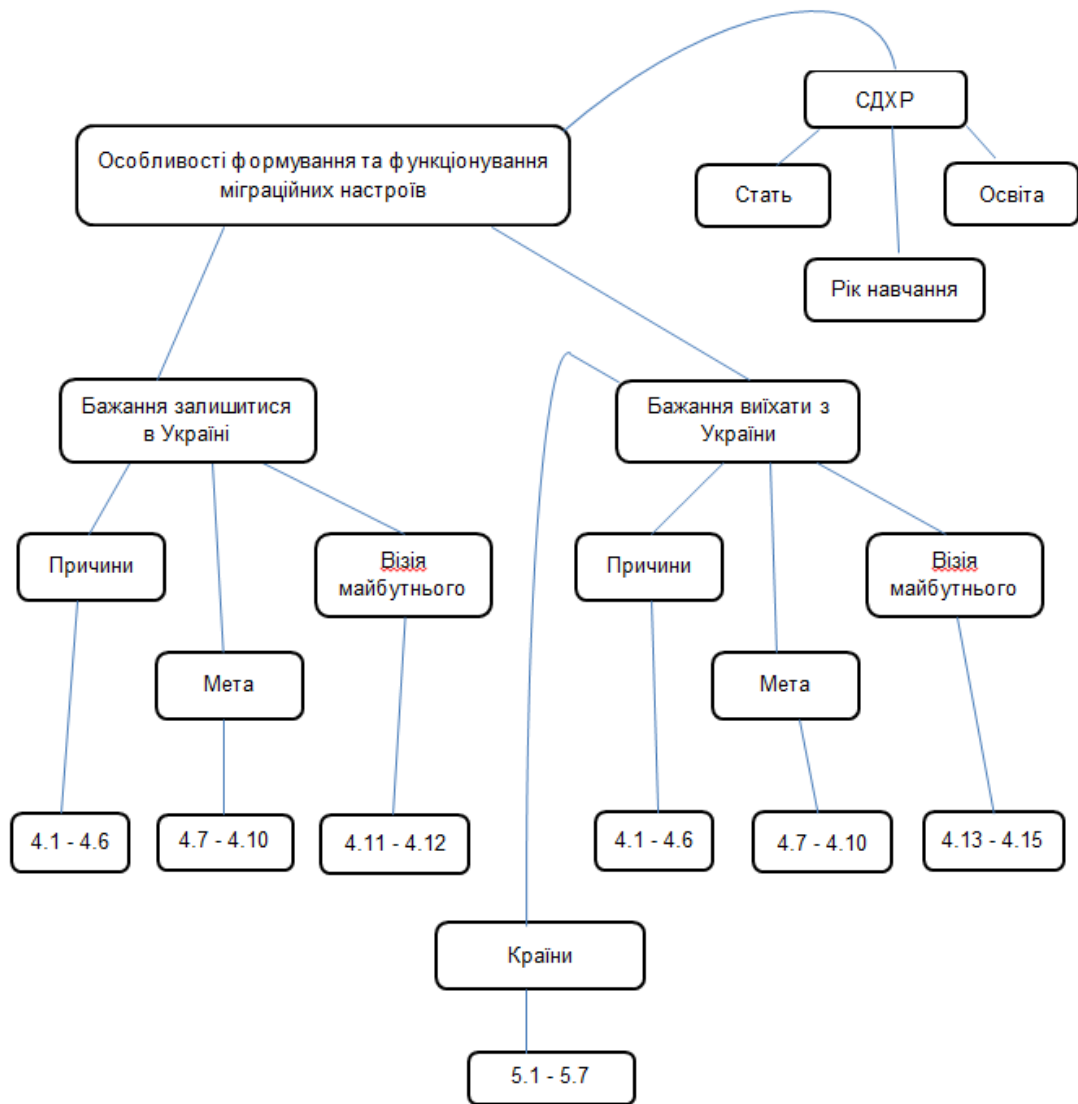
Об'єкт дослідження:

За критерієм загальної проблеми: міграційні настрої української студентської молоді (на прикладі студентів НУ)

За критерієм носія проблеми: студенти НУЛП та УКУ.

Предмет дослідження: особливості формування та функціонування міграційних настроїв студентів НУЛП та УКУ.

Операціоналізація:

Експлікація:

(Виїхати)

4.1 Економічні причини (можливість покращення матеріального добробуту, пропозиція прибуткової роботи, високий рівень корупції в Україні)

4.2 Соціальні причини (кращі умови життя)

4.3 Національні причини (збройний конфлікт в Україні, відчуття патріотизму)

4.4 Політичні причини (високий рівень корупції в Україні, політична нестабільність в Україні, війна, уникнення армії, страх за життя, обмеження прав і свобод в Україні)

4.5 Розуміння кар'єрного росту, подальших перспектив (відсутність роботи в Україні, бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України, брак можливостей для самореалізації в Україні)

4.6 Сімейні (наявність батьків чи близьких родичів, які проживають та працюють за кордоном, сімейні обставини, що змусили шукати заробітку, друзі)

(Залишитися)

4.1 Економічні причини (наявність роботи, задоволеність фінансовим становищем в Україні, відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо)

4.2 Соціальні причини (небажання почуватись людиною "другого сорту" в іншій країні, мовний бар'єр за кордоном, небажання пристосовуватись до нових умов в іншій країні)

4.3 Національні причини (почуття патріотизму)

4.4 Політичні причини (почуття патріотизму)

4.5 Розуміння кар'єрного росту, подальших перспектив (надія на краще майбутнє, навчання)

4.6 Сімейні (сім'я та друзі, родичі, які потребують догляду)

4.7 Навчатися

4.8 Працювати

4.9 Побачити інші країни

4.10 Вирішити сімейні питання

4.11 Майбутнє в Україні

4.12 Майбутнє в Україні, але з періодичним
виїздом за кордон

4.13 Майбутнє за кордоном

4.14 Майбутнє за кордоном, але з періодичним приїздом в Україну

5.1 Німеччина

5.2 США

5.3 Польща

5.4 Канада

5.5 Великобританія

5.6 Чехія

5.7 Франція

Гіпотези:

1. Припускаємо, що найбільш пріоритетними причинами виїзду студентської молоді за кордон (на прикладі спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП) є економічні причини (можливість покращення матеріального добробуту, пропозиція прибуткової роботи, високий рівень корупції в Україні).
2. Припускаємо, що сімейні причини (сім’я та друзі, родичі, які потребують догляду) найбільше впливають на міграційні настрої студентської молоді програми “Соціологія” УКУ та НУЛП залишитися в Україні.
3. Припускаємо, що навчання є першочерговою ціллю для студентів спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП, досягнути якої вони виїжджають за кордон.
4. Припускаємо, що студенти програми “Соціологія” УКУ та НУЛП, бачать своє майбутнє за кордоном з періодичним приїздом в Україну;
5. Припускаємо, що студенти програми “Соціологія” УКУ та НУЛП, які бачать своє майбутнє в Україні, планують після закінчення університету продовжувати навчання на магістратурі.
6. Припускаємо, що студентам спеціальності “Соціологія” УКУ та НУЛП більш властиво виїжджати в країни Європи через близькість до українського кордону (а саме Польщу, Німеччину, Чехію).